

รายงานวิจัย

เรื่อง

โครงการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด
โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ กรมสามัญศึกษา

Project for potential development of high risk students for drug
addiction in a large secondary school of elementary education
department.

โดย

นายนิรันดร์	กระพีแดง
นายวิระพล	จันทร์ศิลา
นางกุลนรี	หาญพัฒนชัยกูร
นางวิไลวรรณ	ชูรัตน์
นางวิไลลักษณ์	ชูสกุล
นางสุชาศินี	หอมจำปา
นางสุนันทา	ปลั่งกลาง
นางสาวกรวิภา	บุญสะอาด
นายอิทธิศักดิ์	พลงาม
นางสาวปิญากรณ์	ชูตั้งกร
นางสาวจินตนา	สิงขรอาจ

โครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

มีนาคม 2546

คำนำ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบกับปัญหานักเรียนที่เสี่ยงต่อสารเสพติด จึงต้องสร้างกลุ่มนักวิจัยทั้งในโรงเรียน และบุคลากรสาธารณสุขของศูนย์บำบัดรักษา ยาเสพติด ให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาและหาแนวทางแก้ไข ซึ่งในการศึกษานี้เป็นกระบวนการวิจัยขั้นแรกคือ การวิเคราะห์สถานการณ์ในบริบทของโรงเรียน แต่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในปัญหานี้ที่ต้องรับรู้และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม PAR นี้ ต้องใช้เวลาเพื่อให้คณะผู้วิจัยเกิดความเข้าใจ ปรับแนวคิดและความตระหนักในตัวเอง แต่ผลที่เกิดขึ้นทำให้นักวิจัยทุกคนมีการพัฒนาตนเอง นำไปสู่การสานต่อในการที่จะพัฒนาศักยภาพที่จะไปสู่การค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้ และเป็นการแก้ไขปัญหาก็เมื่อการศึกษานี้สำเร็จ การพัฒนาตลอดเวลา ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการที่นักวิจัยทุกคนได้มีการพูดคุยกัน แก้ไขปัญหาร่วมกัน เข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น กระบวนการวิจัยนี้ จึงทำให้นำไปสู่การพัฒนาความคิดและหาวิธีการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ คณะอาจารย์โรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองที่เสียสละเวลาในการมาประชุมกลุ่ม และให้ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ รศ.ปัญญากรณ์ ชูดังกร ภาควิชาจิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์ และ คุณจินตนา สิงขรอาจ ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

สุดท้าย ขอขอบพระคุณ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ที่ให้การสนับสนุนทุนในการทำวิจัยในครั้งนี้ และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข เครือข่ายอีสาน ที่ให้การสนับสนุน โดยให้การประสานงานเป็นอย่างดี ทำให้โครงการนี้บรรลุผลสำเร็จ

คณะผู้วิจัย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดในโรงเรียนขนาดใหญ่ กรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) เพื่อทำให้เกิดการสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ในกลุ่มผู้รับผิดชอบกับปัญหานี้ ซึ่งประกอบด้วย คณะอาจารย์ในโรงเรียน บุคลากรในศูนย์บำบัดยาเสพติด ทั้งสององค์กรได้ประสบกับปัญหานักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ใช้สารเสพติดมาตลอดเวลา จึงได้พยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหามาหลายรูปแบบ แต่ปัญหาเหล่านั้นยังไม่ลดลง ทำให้ต้องการหาแนวทางแก้ไขปัญหากับเยาวชนวัยเรียน จึงได้ร่วมมือกันทำโครงการวิจัยนี้

เป้าหมายของโครงการวิจัยนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด ดังนั้น การช่วยเหลือนักเรียนจำเป็นต้องมีเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่ม ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน โครงการวิจัยนี้ทำการศึกษาในขั้นแรกเท่านั้น คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ และแนวทางแก้ไขปัญหามาจากกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน

กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(PAR) เริ่มจากการพัฒนานักวิจัยจาก 2 องค์กร คือ อาจารย์จากโรงเรียน และบุคลากรจากศูนย์บำบัดยาเสพติด พร้อมทั้งผู้ช่วยนักวิจัย จากคณาจารย์โรงเรียน โดยเริ่มจากการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือที่จะใช้เก็บข้อมูล การเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ การทำกลุ่มสนทนา Focus group การจัดบันทึกข้อมูล ทุกกระบวนการวิจัยจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติ พร้อมทั้งมีการทำใหม่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ กระบวนการนี้ใช้เวลาพอสมควร แต่จากกระบวนการวิจัย PAR ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิด ปรับวิธีคิดใหม่ มีมิติการมองปัญหาของนักเรียนที่แตกต่างไปจากเดิม เกิดความรู้สึกที่ดี เข้าใจปัญหาของนักเรียน และพยายามหาทางช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงมากขึ้น

นอกจากนั้น นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ได้เก็บข้อมูลกับชุมชน ทั้งผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ ทำให้ทั้งอาจารย์และชุมชน ได้มองเห็นปัญหาร่วมกัน และพยายามช่วยเหลือกัน หาแนวทางแก้ไขปัญหามาจากนักเรียน ทั้งๆ ที่ในระยะแรก ทั้งผู้ปกครองมองว่าเป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียน และฝ่ายโรงเรียน คณะอาจารย์ก็มองว่าเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ ที่จะต้องรับผิดชอบ หลังจากได้ทำ Focus group แล้ว ทั้งผู้นำชุมชน และผู้ปกครองมีข้อเสนอแนะแนวทางร่วมกันคือ ต้องทั้งสองฝ่ายที่จะต้องมิกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่าการได้มีการพบปะพูดคุยกัน ทำให้ได้มีการปรับแนวคิด และสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบร่วมกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล มีข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการทำกลุ่มสนทนา แต่การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำเสนอเป็นรายงานการศึกษาครั้งนี้ เป็นปัญหาสำหรับนักวิจัย เนื่องจากผู้วิจัยขาดประสบการณ์ การวิเคราะห์เนื้อหา ทำให้โครงการล่าช้ากว่ากำหนด

ข้อเสนอแนะ

1. กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ต้องการเวลาในการพัฒนากระบวนการปรับแนวคิดของผู้มีส่วนรับผิชอบในการแก้ปัญหา จำเป็นต้องให้การสนับสนุนทั้งเวลา เงินทุนของทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบและแหล่งเงินทุน
2. ปัญหานักเรียนกลุ่มเสี่ยงเป็นปัญหาที่รุนแรงเพิ่มขึ้น จำเป็นต้องขยายผลการศึกษาในระยะแรกนี้ไปสู่การทำวิจัยในระยะที่สอง ที่เป็นการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้จากการวิเคราะห์สถานการณ์ การสนับสนุนทุนวิจัยในระยะที่สอง ควรให้เร่งดำเนินการต่อไป

Executive Summary

Teachers and staff of drug rehabilitation center(DRC) have been facing with drug addiction problem in secondary school children for a long time. They have tried to solve the problem of each own institute but they failed. Now they tried to cooperate and work together so this project was developed and participatory action research was applied.

The aim of this project is to develop student potential for avoiding drugs taking by involving various groups of people in and outside school. This project is just only first step of all the process. It is just to get present situation and means to solve the problem from the various groups of people.

The project started with development of researchers of the two institutes; Khamkaen Nakorn secondary school and DRC in Khon Kaen province. They were learned and practiced how to use PAR for data collection from the PAR experts in Khon Kaen university. From this process, the researchers were changed their idea and concept for solving the problem. They are more positive and more understanding the students' problem and trying to help them.

Data were also collected from parents and community where students live. This process make teachers and community cooperate and coordinate in solving the problem. Previously parents thought that it is not their role and it is teacher's duty only. After focus group discussion, parents and community understand that they have to work with teachers. They suggested that all should have common activities.

From this study it is found that PAR is very important tool in changing the ways of thinking in all groups but it takes time and money. However, the process is still needed to get a suitable development. So the second phase of the project should be developed and launched soon.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
Executive Summary	ง
สารบัญ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา และการพัฒนาโครงร่างวิจัย	1
การศึกษานำร่องเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์	3
คำถามการวิจัย	6
วัตถุประสงค์	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 บริบทโรงเรียน	7
บทที่ 3 กระบวนการวิจัย	11
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	11
การทดลองใช้เครื่องมือ	13
การเก็บรวบรวมข้อมูล	13
บทที่ 4 ผลการศึกษา	24
สภาพปัญหา และสาเหตุพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน	24
บริบทของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง	27
บทที่ 5 สรุปข้อค้นพบจากการวิจัย	36
บรรณานุกรม	39

สารบัญรูปภาพ

หน้า

รูปภาพที่ 1 กระบวนการวิจัยแบบ PAR

23

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา และการพัฒนาโครงสร้างวิจัย

ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่าปัญหาการใช้สารเสพติด เป็นปัญหาลำดับต้นๆ ของประเทศที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง เริ่มจากตัวผู้ติดยาเสพติดเองมีสภาพร่างกายทรุดโทรม อ่อนแอ ไม่สามารถเรียนหรือทำหน้าที่ในชีวิตประจำวันได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังอาจมีสภาพจิตใจที่ผิดปกติจนก่ออาชญากรรมหลายประเภท รัฐต้องสูญเสียงบประมาณเป็นจำนวนมากเพื่อแก้ปัญหาในด้านการป้องกันปราบปราม และบำบัดรักษา โดยที่มาตรการทางกฎหมายที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญด้านการลงโทษผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้เสพ แต่มิได้มุ่งแก้ไขที่ตัวบุคคลคือผู้ป่วยอย่างจริงจัง การแพร่ระบาดของยาเสพติดจึงมีพัฒนาการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่ชนิดของตัวยา วิธีการเสพและจำนวนผู้เสพ ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดจังหวัดขอนแก่น ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในระดับภูมิภาค ได้ตระหนักถึงปัญหานี้ จึงจัดทำโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการบำบัดรักษาในสถานบริการสาธารณสุข” ขึ้น เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพโครงการให้การบำบัดฟื้นฟู รวมถึงการป้องกันการกลับไปติดยา โดยได้เสนอขอรับทุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2543 แต่ถูกนำกลับมาพิจารณาใหม่เนื่องจากขอบข่ายที่ศึกษากว้างเกินไป และได้รับคำแนะนำให้ศึกษาเฉพาะที่นักวิจัยรับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยตรงก่อน นักวิจัยจากศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดจังหวัดบึงกาฬข้อมูลและสถานการณ์ที่เกี่ยวกับยาเสพติดอีกครั้ง พบว่าแต่เดิมนั้นกลุ่มที่ติดยาเสพติดจะเป็นกลุ่มวัยทำงานและนิยมเสพเฮโรอีนเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันปัญหายาเสพติดได้เปลี่ยนไป จากสถิติของผู้เข้ารับการบำบัดรักษาในโรงพยาบาลจิตเวช กรมการแพทย์ พบว่า มีผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดรักษาด้วยยาบ้า (Amphetamine) แทนที่เฮโรอีนเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ จากร้อยละ 14.13 ในปี 2539 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 69.85 ในปี 2542 และประมาณ ร้อยละ 50 เป็นผู้ที่อยู่ในวัยรุ่น และส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษาถึงร้อยละ 42.27 (สำนักงาน ปปส., 2542) จะเห็นได้ว่านักเรียน/นักศึกษาติดยาเสพติดมากขึ้น ซึ่งได้มีการศึกษาเพื่อประมาณการณ์จำนวนนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ในปี 2536 พบว่ามีประมาณ 190,000 คน คิดเป็นร้อยละ 1.4 ของนักเรียน/นักศึกษาทั้งหมด (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2536) และในปี 2542 มีจำนวนนักเรียน/นักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดเพิ่มขึ้นประมาณ 663,290 คน คิดเป็นร้อยละ 12.4 เมื่อจำแนกตามกลุ่มพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเกี่ยวข้องกับสารเสพติดมากที่สุดประมาณ 312,272 คน คิดเป็นร้อยละ 47 ของนัก

เรียน/นักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเสพ/ใช้ และมีประสบการณ์ในการใช้ 211,309 คน คิดเป็นร้อยละ 31.85 ของนักเรียนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด (สถาบันวิจัยเอแบค-เคเอสซีอินเตอร์เน็ตโพล, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลทางสถิติของศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ในปี 2542 ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาด้วยยาเสพติด ร้อยละ 98.21 เป็นนักเรียน ร้อยละ 36.26 ว่างาน ร้อยละ 21.72 และจากการสำรวจสภาพปัญหาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 103 โรงเรียน พบว่า มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ร้อยละ 36.21 ยาเสพติดที่มีการระบาดมากที่สุดคือ ยาบ้า ร้อยละ 56.73 รองลงมาคือกัญชา ร้อยละ 25.10 สารระเหย ร้อยละ 13.40 และนักเรียนที่ใช้ยาเสพติดก็มักจะเป็นผู้ป่วยที่มีปัญหาการติดยา โดยที่โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองพบว่ามีปัญหาในระดับรุนแรงมากที่สุด 10 โรงเรียน (สำนักงาน ป.ป.ส. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2543) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้เสนอแนะให้ศึกษาปัญหาเสพติดในโรงเรียน โดยควร จะศึกษาเฉพาะโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งให้เป็นการเฉพาะลงไป เพื่อจะได้ศึกษาอย่างละเอียดทุกแง่มุม หลังจากนั้นทางคณะผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานไปยังศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสำนักงานสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม และเพื่อพิจารณาโรงเรียนที่จะทำการศึกษา ในที่สุดก็ได้พิจารณาเลือกโรงเรียน 1 แห่ง แถบชานเมือง เนื่องจากพบว่ามีสภาพปัญหาเสพติดหนึ่งในสิบตาม ข้อมูลที่ได้มีรายงานไว้ และครู อาจารย์ของโรงเรียนแห่งนี้ มีลักษณะยอมเปิดใจรับสภาพปัญหา และมีแนวโน้มที่จะให้ความร่วมมือและร่วมกันแก้ไขปัญหา

ต่อจากนั้นคณะผู้วิจัยได้ขอเข้าพบและปรึกษาหารือกับผู้บริหารโรงเรียน โดยในเบื้องต้นได้พูดคุยกับผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง และอาจารย์ฝ่ายปกครอง ภายหลังจากที่ได้เห็นข้อมูลที่คณะผู้วิจัยนำไปให้ อาจารย์ฝ่ายปกครองแสดงทัศนะว่า เหตุที่โรงเรียนที่ทำการศึกษานี้มียอดจำนวน ผู้เสพ-ผู้ใช้มาก ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการที่ทางโรงเรียนให้นักเรียนกลุ่มที่เสี่ยงทุกคนเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ตัวเลขแสดงจำนวนผู้ใช้สารเสพติดจึงสูงกว่าโรงเรียนอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม ทางโรงเรียนก็ยอมรับว่าในโรงเรียนมีนักเรียนจำนวนหนึ่งที่ใช้หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทั้งภายในบริเวณโรงเรียนและภายนอกบริเวณโรงเรียน ทางโรงเรียนจึงยินดีให้ความร่วมมือกับศูนย์บำบัดรักษาเสพติดขอนแก่น ในการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางในการช่วยเหลือเด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดในโรงเรียน เพราะสอดคล้องกับนโยบายช่วยเหลือนักเรียนของฝ่ายปกครองของโรงเรียนพอดี

การศึกษานำร่องเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์

หลังจากที่ได้ตกลงร่วมมือเป็นผู้วิจัยร่วมกันแล้ว คณะวิจัยจึงทำการศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเสพติดในโรงเรียนจากกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้เป็นการนำร่อง เพื่อจะวิเคราะห์สภาพปัญหาในเบื้องต้น การศึกษานำร่องได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (focus group) กับบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มครู-อาจารย์ กลุ่มนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง และกลุ่มนักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง โดยทำ 4 ครั้งๆ ละ 1 ชั่วโมง กลุ่มแรกได้แก่ ครู-อาจารย์ จำนวน 12 คน ประกอบด้วยอาจารย์หัวหน้าระดับ ม.1-ม.6 อาจารย์ที่ปรึกษาประจำชั้น และอาจารย์ผู้สอน บรรยาภาสขณะทำการสนทนากลุ่มมีอาจารย์ 1 คน เข้าร่วมกลุ่มช้ากว่าเวลาที่กำหนด ซึ่งได้มีการแจ้งจุดประสงค์ของการสนทนากลุ่มแล้ว มีอาจารย์ 2 คนขอออกจากกลุ่มก่อนหมดเวลา โดยให้เหตุผลว่าต้องเตรียมการสอน และอาจารย์อีก 1 คน เดินเข้า-ออก ขณะสนทนากลุ่ม ลักษณะการสนทนาภายในกลุ่มจะเป็นแบบ ถาม-ตอบคำถาม ทำให้ไม่ได้ข้อมูลที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดของโรงเรียน

ในกลุ่มนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงจำนวน 12 คน ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา และสาเหตุของการใช้สารเสพติด และพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ ตามตัวอย่างการสนทนาบางตอน ต่อไปนี้

“ผมเคยใช้ยาบ้ามาก่อน ตั้งแต่อายุโรงเรียน.....อาจารย์ให้ออกจากโรงเรียน ผมเลยย้ายมาอยู่ที่ โรงเรียน.....นี้”

“ผมใช้กับเพื่อนรุ่นพี่ที่อยู่ในบ้าน.....”

พฤติกรรมเสี่ยง ที่นักเรียนเคยปฏิบัติคือ โดดเรียน หันเรียน มาโรงเรียนสาย ดิด “0” ดิด “ร” และยังไม่ได้ไปแก้กับอาจารย์ พฤติกรรมการไม่เข้าเรียน ทำผิดกฎระเบียบของโรงเรียน เช่น มาเข้าแถวสาย ไว้ผมยาว นอกจากนั้นให้ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองว่า เป็นเด็ก “หลังห้อง” เรียนหนังสือไม่เก่ง และการมาเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มครั้งนี้อธิบายว่า “มาตามใบสั่ง” ไม่รู้ตัวล่วงหน้า นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงมีความรู้สึกละอายใจที่ไม่ได้รับความยุติธรรมจากอาจารย์ และถูกจับผิดดังคำพูดที่ว่า “เวลาคนอื่นมาสาย ผมยาว หรือทำผิดระเบียบ อาจารย์ไม่เคยว่าอะไร แต่ถ้าเป็นกลุ่มผมจะต้องถูกเรียก และโดนทำโทษทุกครั้ง”

“ผมเคยสอบวิชา...ได้คะแนนมากที่สุด อาจารย์ประจำวิชาไม่เชื่อ และให้นักเรียนทั้งห้องสอบวิชานั้นใหม่ ผมเกลียดวิชานั้นมาก และไม่อยากเข้าเรียนเลย”

สำหรับกลุ่มนักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง ซึ่งเป็นกลุ่มที่เรียนดี และทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน จำนวน 12 คน ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา สาเหตุและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหามาในโรงเรียน ได้แก่ ปัญหาสาเหตุของนักเรียนที่ติดสารเสพติด เกิดจากสภาพจิตใจที่อ่อนแอ

ไม่ได้รับความอบอุ่นในครอบครัว เรียนไม่เก่ง คบเพื่อนที่ไม่ดี นอกจากนี้ยังเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับกฎระเบียบ และกิจกรรมที่ควรจะมีในโรงเรียน เช่น

“อยากให้โรงเรียนอนุโลมกฎระเบียบในบางข้อ เช่น การไว้ผมยาว โรงเรียน.....ก็สามารถไว้ผมยาวได้”

“อยากให้โรงเรียนมีสนามกีฬามากขึ้น อยากมีสนามบาสเก็ตบอล”

นักเรียนมีความห่วงใย และยินดีให้ความช่วยเหลือเพื่อนกลุ่มเสี่ยง มีความเห็นใจและเข้าใจสภาพปัญหา ดังคำพูดที่ว่า

“อยากช่วยเหลือเพื่อนนักเรียนกลุ่มเสี่ยง พยายามดึงเพื่อนเข้ามาร่วมกิจกรรม คอยเตือนให้อ่านหนังสือ ส่งการบ้าน แต่เค้าก็ไม่ทำ”

นอกจากนี้นักเรียนได้เล่าให้ฟังว่า

“ตนเองได้พยายามช่วยเพื่อน โดยการเข้าไปคลุกคลีกับเพื่อนที่ใช้สารเสพติด แต่ตนเองไม่ได้ใช้ แต่กินเหล้าด้วย เขามีจิตใจอ่อนแอ และมีปัญหามาก”

“นักเรียนบางคนก็มีปัญหาครอบครัว และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ต่างจากนักเรียนกลุ่มเสี่ยง แต่เขามีความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ จึงทำให้เขาไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด”

จากการทำ Focus group ครั้งนี้ พบว่าสภาพปัญหาของนักเรียนในโรงเรียนที่ศึกษานี้มีปัญหามากหลาย ซึ่งแต่ละปัญหามีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ปัญหายาเสพติดมิใช่เพียงปัญหาเดียว แต่นักเรียนยังมีพฤติกรรมเสี่ยงด้านอื่นๆ ที่เห็น ได้แก่ การหนีเรียน การมาโรงเรียนสาย การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน การทะเลาะวิวาท และการเที่ยวกลางคืน ปัจจุบันโรงเรียนได้มีการแก้ไขเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรม โดยการจัดให้มีอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์หัวหน้าระดับ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาว่ากล่าวตักเตือน กรณีที่มีความผิดครั้งแรก สำหรับผู้ที่มีความผิดซ้ำเดิมหรือความผิดอื่นเพิ่ม อาจารย์จะเชิญผู้ปกครองมาพบเพื่อดำเนินการตามระเบียบของโรงเรียน ขณะเดียวกันนักเรียนก็จะหาอาจารย์ที่ปรึกษามาเป็นผู้กำกับประกบความประพฤติด้วย อย่างไรก็ตามแม้จะได้มีการแก้ไขเบื้องต้นแล้วก็พบว่ายังมีอุปสรรคอย่างอื่นๆอยู่อีก กล่าวคือ ด้านอาจารย์ ขาดการทำงานเชิงรุก ขาดการเอาใจใส่ดูแล ควบคุม มีค่านิยมในการแก้ปัญหานักเรียนโดยวิธีให้ออกมากกว่าวิธีละมุนละม่อม และนิยมคือ สอนนักเรียนที่เรียนดีเรียนเก่ง แต่ละเลยเด็กที่เรียนอ่อน ด้านครอบครัว ผู้ปกครองไม่ยอมรับปัญหาของนักเรียน ผลักภาระให้โรงเรียนเป็นผู้แก้ไข ด้านนักเรียน นักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมจะรู้สึกว่าคุณถูกจับผิด ถูกตำหนิ ผลการเรียนไม่ดี มีผลทำให้นักเรียนไม่กล้าพบอาจารย์เพื่อปรึกษาปัญหาของตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ มารีสา หะสะมะาะ และกรมวิชาการกระทรวงศึกษา ที่พบว่า นักเรียนกลุ่มเสี่ยงเป็นนักเรียนที่ขาดความมั่นใจในตนเอง รู้สึกว่าตนเองไม่มีค่า ไม่มีความสำคัญ มีปมด้อย (มารีสา หะสะมะาะ, 2540 และกรมวิชาการกระทรวงศึกษา

ธการ, 2540) ด้านสภาพแวดล้อม โรงเรียนมีสภาพเอื้อต่อการหลบหนีและทำความผิด ด้านนโยบาย ส่วนใหญ่ผู้บริหารเป็นผู้กำหนด จึงขาดการมีส่วนร่วมของครูอาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทำให้ระบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาขาดการทำงานร่วมอย่างต่อเนื่อง

จากสภาพปัญหาดังกล่าวนี สอดคล้องกับการศึกษาของ ดร.จิรพรรณ ไตรทิพจรัส ซึ่งพบว่า ความสัมพันธ์ในการบริหารโรงเรียนเป็นแบบแนวดิ่ง ครูเพิกเฉยต่อปัญหาอาเสพติด ความสัมพันธ์ระหว่างครู กับนักเรียนเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ นักเรียนมีการทำทายระเบียบ ขาดความรักและเอื้ออาทรต่อนักเรียน และเงื่อนไขที่มีการแพร่ระบาดคือบริบทภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สภาพแวดล้อมในชุมชนที่สามารถหาซื้อยาได้ง่าย การจัดการของโรงเรียนที่ให้นักเรียนเดินเรียน มีเวลาว่างระหว่างคาบเรียน และมีห้องน้ำที่มีลักษณะที่ลับตาคนทำ ความผิดได้ง่าย (ดร.จิรพรรณ ไตรทิพจรัส.2541)

คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านี้ นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และได้มีการประชุมปรึกษาหารือในคณะผู้วิจัย ในการแก้ไขปัญหา นี้ ต้องใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพราะลักษณะของปัญหามีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายกลุ่ม ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ครู อาจารย์ผู้บริหาร โรงเรียน นักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มไม่เสี่ยง ตลอดจนกลุ่มเพื่อนที่อยู่นอกโรงเรียน และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) จะช่วยให้เกิดการพัฒนาศูที่เกียข้องกับปัญหาอาเสพติด ได้มีความตระหนักและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้น จึงมีการแต่งตั้งทีมผู้วิจัยร่วมระหว่างผู้วิจัยของโรงเรียนที่ทำการศีกษา และผู้วิจัยของศูนย์บำบดัรักษาอาเสพติด แต่เนื่องจากคณะผู้วิจัยทั้งหมดยังขาดประสบการณ์ในการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม จึงเสนอให้ทางสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่คณะผู้วิจัย ก่อนลงมือปฏิบัติการเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(PAR) ทางคณะผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนโครงร่างการวิจัยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และวิธีการศีกษา โดยใช้ชื่อเรื่องว่า “การพัฒนาศีกษาภาพนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการให้สารเสพติด ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาด ใหญ่ จังหวัดขอนแก่น” นอกจากนี้คณะผู้วิจัย ผู้ประสานงานของ สวรส. อาจารย์ที่ปรึกษา ได้ทำ ความตกลงเกี่ยวกับผู้ดำเนินการวิจัย ได้มีการเสนอแนะว่าควรให้เจ้าของปัญหา คือ โรงเรียนที่ทำการศีกษาเป็นผู้เซ็นสัญญา และให้ผู้ช่วยฝ่ายปกครองเป็นหัวหน้าโครงการ เพราะการวิจัยนี้เป็นการแก้ไขปัญหภายในโรงเรียน และเป็นหน้าที่โดยตรงของฝ่ายปกครองในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยได้เข้าชี้แจงกับผู้อำนวยการโรงเรียนในขณะนั้น ผู้อำนวยการได้ สอบถามถึงวัตถุประสงค์ และการนำเสนอผลการวิจัยว่าจะมีผลกระทบต่อโรงเรียนหรือไม่ ทางคณะได้ชี้แจงว่าการวิจัยครั้งนี้เป็นความร่วมมือของสองหน่วยงานที่จะช่วยเหลือและพัฒนานักเรียน ที่มีพฤติกรรมเสี่ยง การวิจัยจึงเป็นการหาปัญหาเพื่อการแก้ไข และจะไม่กระทบกับชื่อเสียงของโรง

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเห็นชอบโครงการ และเข้าร่วมประชุมแสดงเจตนารมณ์ในการที่จะร่วมวิจัยในที่ประชุมของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และเซ็นสัญญากับสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข โดยได้รับเงินทุนวิจัยเป็นจำนวนเงิน 143,350.00 บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นสามพันสามร้อยห้าสิบบาทถ้วน) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียนและบริบทที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ กรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น เป็นอย่างไร
2. มีแนวทางใดบ้างที่จะพัฒนาศักยภาพของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียนและบริบทที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ กรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ กรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้บริหาร ผู้ปกครอง อาจารย์ ได้ตระหนักและร่วมมือกันในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรม
2. เจตคติของผู้บริหาร อาจารย์ ผู้ปกครอง กลุ่มเพื่อนต่อนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมดีขึ้น
3. บุคลากรของโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันพัฒนาความคิด วิเคราะห์และดำเนินการแก้ไขปัญหของตนเองได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมและต่อเนื่อง
4. ศูนย์บำบัดรักษาเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น

บทที่ 2

บริบทโรงเรียน

โรงเรียนที่ศึกษาตั้งอยู่ในเขต ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่รับนักเรียนตั้งแต่ชั้น ม.1-ม.6 จากหมู่บ้านในเขต ต.ศิลา แหล่งชุมชนใกล้เคียง มีนักเรียนประมาณ 2,033 คน สภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท ด้านทิศใต้ติดวัดป่า ทิศเหนือติดสามัญศึกษาจังหวัด ทิศตะวันตกติดชุมชนรถไฟ ทิศตะวันออกติดถนนกสิกรทุ่งสร้าง ถึงแม้ว่าภายในโรงเรียนจะมีรั้วรอบขอบชิด มีการจัดวางผังของโรงเรียนที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีระบบการดูแลพฤติกรรมนักเรียน แต่ก็ยังมีนักเรียนส่วนหนึ่งหลบหนีออกจากโรงเรียน หรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนขณะที่อยู่ในโรงเรียน ดังคำกล่าวของภารโรงที่ว่า

“ตอนพักกลางวันนักเรียนมักจะไปมั่วสุมที่ห้องน้ำ ทั้งมัธยมต้นและมัธยมปลาย และในส่วนของแม่ค้าได้บอกว่า” ตัวเองเคยได้ยินว่าโรงเรียนนี้นักเรียนส่วนใหญ่เกเร มีปัญหาเรื่องยาเสพติดมาก แต่เท่าที่ขายอยู่ที่นี้ก็ไม่เคยเห็นเด็กกำลังเสพติด เห็นแต่เด็กชอบแอบไปมั่วสุมกันในห้องน้ำไม่รู้ว่าทำอะไรกัน บางคนก็หนีออกข้างโรงเรียนไปทาง สสจ. (สามัญศึกษาจังหวัด)”

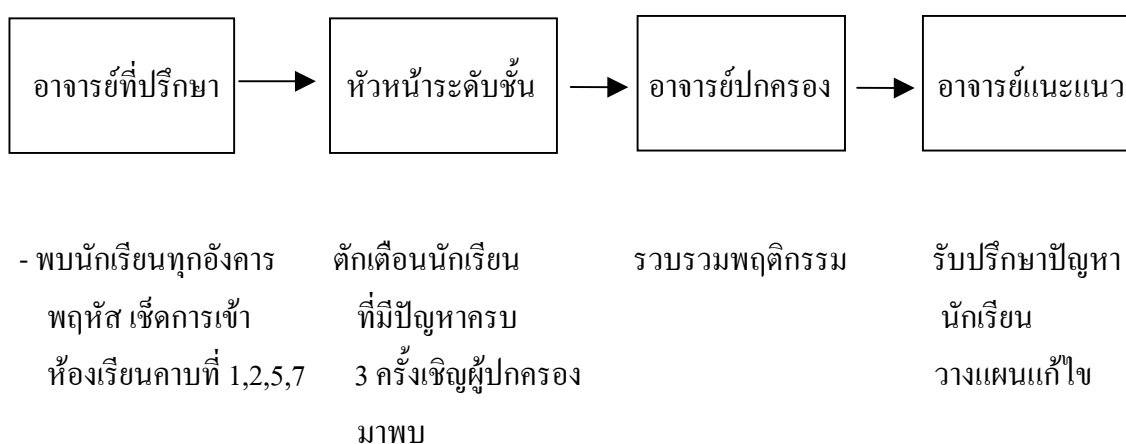
จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเอื้อต่อการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น ในห้องน้ำจะมีมุมอับไม่สามารถมองเห็นจากข้างนอกได้ นักเรียนมักมีพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น สูบบุหรี่ ดบตักกัน ใช้สารเสพติด ผู้บริหารโรงเรียนก็ได้ตระหนักและเห็นว่าสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนไม่เหมาะสม ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง จึงได้เสนอของบประมาณเพื่อที่จะทำห้องน้ำใหม่ มีลักษณะโถงสามารถมองเห็นจากภายนอก ในปี 2544 ซึ่งก็ได้รับอนุมัติ และในปัจจุบันกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ได้อนุมัติให้ทำห้องน้ำทุกห้องในโรงเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น

ปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียนมีปัจจัยที่สำคัญอยู่ ส่วนคือ ส่วนของอาจารย์ผู้สอน ผู้บริหาร และกฎระเบียบ

ในส่วนของผู้บริหารนั้น จากการสัมภาษณ์ พูดคุยกับผู้บริหาร 5 ท่าน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ คณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ถึงแม้จะมีอุปสรรคในการชี้แจงปัญหาในการทำวิจัยในช่วงแรก แต่คณะผู้บริหารก็ได้ให้ความร่วมมือและมีความจริงใจในการที่จะแก้ไขปัญหาเด็กนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง และมีปัญหายาเสพติด ดังคำพูดของท่านผู้อำนวยการที่บอกว่า

“ผมอยากให้โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนแห่งความสุข และความสำเร็จ ทำโรงเรียนให้เป็นครอบครัว ทำให้นักเรียนเป็นครอบครัว ทำให้นักเรียนภูมิใจในตัวเขาก่อน เขาจะรักเพื่อน” หรือรองผู้อำนวยการฝ่ายปกครองที่บอกว่า “โครงการอะไรก็ได้ ผมยินดีทำ ขอให้เด็กผมดี”

ในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงนั้น โรงเรียนก็มี กิจกรรมมากมาย ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยฝ่ายปกครองโดยมีมาตรการในการแก้ไขปัญหา คือ การจัดให้มีอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์หัวหน้าระดับเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการปรับพฤติกรรมนักเรียน โดยมีกลุ่มแกนนำทำหน้าที่สำคัญร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา คอยสอดส่อง ดูแล นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง นอกจากการตรวจสอบแล้ว ยังมีระบบการเชื่อนักเรียนโคดเรียน ไม่เข้าห้องเรียนในคาบที่ 1,2,5,7 และมีมาตรการในการ แก้ไขปัญหาของนักเรียนที่หนีเรียน คือ ดักเตือนนักเรียนที่มีปัญหาครบ 3 ครั้ง เชิญผู้ปกครองมาพบเพื่อวางแผน แก้ไขปัญหา สำหรับอาจารย์แนะแนวก็จะรับปรึกษาปัญหาที่อาจารย์หัวหน้าระดับส่งมา

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดูแลพฤติกรรมนักเรียนในส่วนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง คือ การทำหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ ดังกล่าวที่ว่า

“บางทีนักเรียนขาดเรียนไป 8 วัน แล้วผู้ปกครองยังไม่ทราบเลยว่านักเรียนไปไหน” ทั้งนี้ ส่วนหนึ่ง เกิดจากการที่อาจารย์ที่ปรึกษามีงานมากไป เช่น เช็คเวลาเรียน การติดต่อกับผู้ปกครอง การติด “0” ติด “ร” ลงทะเบียน ทำหนังสือส่งผู้ปกครอง งานกีฬา กีฬา ธุรการ งานเก็บเงิน เช็กหนังสือพิมพ์งาน อาจารย์ได้เสนอว่าควรลดปริมาณงานลง และจำนวนเด็กนักเรียน เพราะมีมากเกินไป ไม่มีเวลาดูแลได้ทั่วถึง

ปัญหาการประสานงาน ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงล่าช้า เช่น เมื่ออาจารย์ที่ปรึกษามีการติดต่อกับหัวหน้าระดับชั้น หรือฝ่ายปกครองแล้ว ไม่ได้รับการ

ตอบกลับหลายครั้ง นอกจากนี้ อาจารย์ที่ปรึกษายังประสบปัญหาความร่วมมือของผู้ปกครอง โดยสะท้อนว่า

“ปากท้องเป็นเรื่องสำคัญกว่าที่จะมาสนใจตรงนี้ ถ้าเราพูดหรือติดต่อกับผู้ปกครองไม่ได้ ปัญหาต่างๆก็จะน้อยลง ไปบอกผู้ปกครองมา เชิญมา 3-4 ที่ก็ไม่มา” อาจารย์บางท่านอาจจะคิดว่า “ทำไมต้องไปตามมากมายนัก” อีกทั้งนักเรียนที่นี่มีลักษณะที่แตกต่างจากโรงเรียนในเมือง เนื่องจากเป็นเด็กที่มีฐานะยากจน อยู่กับ ย่า ยาย ลุง ป้า น้า อา พ่อแม่ไปตัดอ้อย ทำนา ไม่มีใครดูแล ใกล้ชิด เด็กไม่มีใคร เขาจะมีเพื่อน และครูเป็นผู้ดูแลเด็ก นักเรียนที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นนักเรียน “มือสอง” คือไม่สามารถสอบเข้าโรงเรียนอื่นได้ จึงมาเข้าโรงเรียนนี้ โรงเรียนจะมีปัญหาในการพูดคุยกับผู้ปกครอง เพราะเขาไม่เห็นความสำคัญ ไม่มีเวลา และจะโยนภาระให้โรงเรียน การประชุมผู้ปกครองก็ไม่ให้ความสำคัญ ส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะไม่มา

การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง ของอาจารย์เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญ อาจารย์หลายท่านก็พยายามช่วยเหลือเด็กโดยการปรึกษาในกลุ่มอาจารย์ที่สนิทกันส่วนตัวเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน นอกจากนั้นโรงเรียนก็ยังมีโครงการ “เพื่อนเตือนเพื่อน” อาจารย์ที่ทำโครงการประสบผลสำเร็จพอสมควร ทั้งนี้โดยใช้กลยุทธ์การทำให้เด็กไว้วางใจ เป็นกันเองเปิดอก พูดคุยรับฟัง และร่วมแก้ไขปัญหา แต่ก็มีบางรายที่ไม่สามารถจะช่วยเหลือเด็กได้โดยติดขัดที่ความร่วมมือของครอบครัว เมื่อมองภาพโดยรวมแล้ว ครู อาจารย์ พยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาให้นักเรียนพฤติกรรมเสี่ยง แต่ยังไม่สามารถแก้ได้ตรงจุดทั้งหมด เหมือนกับคำกล่าวของ อาจารย์ผู้ช่วยฝ่ายปกครองที่ว่า “ให้ยายังไม่ถูกโรค”

ในกลุ่มผู้บริหาร ก็จะมีการประชุมทุกสัปดาห์ ฝ่ายปกครองจะนำเสนอปัญหาโดยเฉพาะปัญหายาเสพติด การหนีเรียน เพื่อให้ช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวในรายละเอียดเป็นกรณี อาจารย์ฝ่ายปกครองจะดำเนินการเป็นรายๆไป การทำนโยบายสู่การปฏิบัติส่วนใหญ่เป็นระบบราชการมากกว่าการระดมสมอง อาจารย์ผู้ปฏิบัติไม่มีโอกาสในการเสนอปัญหาในการปฏิบัติงานเท่าที่ควร จากการทำ Focus group ในกลุ่มอาจารย์ที่ปรึกษามีบางท่านมีความเห็นว่าควรระเบียบวินัยที่นี้ หย่อนยาน เด็กไม่เกรงกลัว และไม่เคารพครูอาจารย์ อยากจะให้กฎระเบียบและมาตรการในการแก้ไขปัญหา ที่ชัดเจนดังคำพูดของ บุคลากรในโรงเรียนที่บอกว่า

“เด็กเขาออกไปมากทุกวัน อาจารย์เห็นก็ไม่สนใจ ขนาดอาจารย์คุ้ก็ป็นรื้อออกไปหน้าตาเฉยไม่เกรงกลัว”

“ครูที่นี้ดูแลเด็กไม่ทั่วถึง มีแต่แนะนำไม่เข้มงวด ทำให้เด็กได้ใจ ประพฤติผิดซ้ำซาก เช่น การออกนอกบริเวณโรงเรียน หนีเรียน แล้วก็ค่อนข้างคือ”

การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง นอกจากจะมีการควบคุมและปรับพฤติกรรมแล้ว โรงเรียนยังได้จัดโครงการต่างๆเพื่อส่งเสริมพฤติกรรม เช่น โครงการกีฬา ดนตรี การจัดกิจกรรม ภูมิปัญญา การเข้าค่ายร่วมกับหน่วยราชการอื่น กิจกรรมดังกล่าวนี้มีนักเรียนกลุ่มเสี่ยงส่วนหนึ่งสะท้อนว่า เป็นกิจกรรมสำหรับเด็กนักเรียนที่เรียนดี เด็กกลุ่มเสี่ยงไม่มีโอกาสเข้าถึง ยกเว้น กีฬา ซึ่งนักเรียนกลุ่มเสี่ยงจะมีทักษะที่ดี นอกจากนั้นการเข้าค่ายยังเป็นคาบ 2 ชม ทำให้นักเรียนได้รู้จักผู้ขายยาเสพติดและไปสร้างเครือข่าย ขาย-เสพ กันมากขึ้น

จากการที่ผู้วิจัยเข้าไปคลุกคลี สังเกต การเข้าร่วมกิจกรรมของครู อาจารย์ ให้ความร่วมมือดี และโดยส่วนใหญ่มีความต้องการจะพัฒนานักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง อาจารย์หลายท่านพยายามเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน โดยการงดสูบบุหรี่ งดดื่มเหล้า การแก้ปัญหานักเรียนกลุ่มเสี่ยงนั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ระหว่างโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน ทำงานให้ประสานกันอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ครู-อาจารย์ที่เข้าร่วมโครงการวิจัยหลายท่านมีความรู้สึกที่ดีกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง มีความใจเย็น อดทนต่อพฤติกรรมของนักเรียน หลังจากเข้ารับการอบรมเทคนิคการสัมภาษณ์ นักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยการที่ให้พูดคุยกับนักเรียนที่ใช้สารเสพติด ทำให้เข้าใจและเห็นใจ นักเรียนกลุ่มนี้มากขึ้น

บทที่ 3

กระบวนการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การเตรียมนักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย

คณะผู้วิจัยหลักซึ่งประกอบไปด้วยนักวิจัยจากโรงเรียนที่ทำการศึกษา และศูนย์บำบัตร์รักษาเยสพิติคชอนแก่น จำนวน 6 คน ได้ประชุมเพื่อเตรียมการวิจัยโดยมีเป้าหมายว่า จะต้องให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการวิจัย ในเบื้องต้นนั้นอาจารย์ผู้ช่วยฝ่ายปกครองในขณะนั้นได้เสนอแนวคิดว่ อาจารย์หัวหน้าระดับเป็นอาจารย์ที่ทำหน้าที่โดยตรงในการดูแลพฤติกรรมของนักเรียน นอกจากนั้นอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์แนะแนวเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิด เข้าใจปัญหาของนักเรียน และมีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูล ควรจะเข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ หลังจากนั้นหัวหน้าโครงการวิจัยในฐานะผู้ช่วยฝ่ายปกครอง ได้ประสานด้วยวจาจากับอาจารย์ที่เกี่ยวข้องและอาจารย์ที่มีความสนใจ และอาจารย์หัวหน้าระดับทุกท่าน ยินดีเข้าร่วมการวิจัย จึงได้ทำคำสั่งของโรงเรียนแต่งตั้งคณะอาจารย์เป็นผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน หลังจากนั้นผู้วิจัยหลักได้ประชุมเพื่อวางแผนการเตรียมผู้ช่วยนักวิจัยให้มีความรู้ ความเข้าใจในการทำวิจัย เหมือนนักวิจัยหลักตลอดจนให้ผู้ช่วยนักวิจัยได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยได้มากที่สุด

คณะผู้วิจัยประชุมร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย เพื่อวางแผนในการอบรมผู้ช่วยนักวิจัย และต้องดำเนินการให้เร็วที่สุด เนื่องจากมีเวลาสองเดือนเศษ ในการที่จะดำเนินโครงการวิจัย เพราะในเดือนกุมภาพันธ์ 2544 เป็นช่วงที่อาจารย์มีภารกิจต้องเตรียมการสอนก่อนเปิดภาคการศึกษา สำหรับเนื้อหาการอบรมแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ในส่วนแรกเป็นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้ช่วยนักวิจัยกับนักวิจัย นักวิจัยกับวิทยากร โดยได้มีการเปิดใจ เพื่อประเมินเจตคติ ของผู้เข้ารับการอบรมในเบื้องต้น ในหัวข้อความคาดหวังของอาจารย์ในการอบรม ส่วนที่สอง เป็นการทำความเข้าใจกับผู้ช่วยนักวิจัยในเรื่องของโครงการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การฝึกปฏิบัติในกลุ่มผู้ช่วยนักเรียนที่เข้ารับการบำบัตร์รักษาเยสพิติคชอนแก่น ตลอดจนการประชุมวางแผนการจัดทำเครื่องมือในการเก็บข้อมูล หลังจากเตรียมการอบรมแล้วได้จัดการอบรมในเดือน ธันวาคม 2543 ณ ศูนย์บำบัตร์รักษาเยสพิติคชอนแก่น ในการฝึกอบรมครั้งนี้ มีอาจารย์ผู้ประสานงานจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาจารย์ที่ปรึกษาและคณะนักศึกษาปริญญาเอกจากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้าร่วมสังเกตการประชุม บรรยาการการประชุมในช่วงแรกนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านได้พูดคุยถึงความคาดหวังของผู้เข้าประชุมในแต่ละคนในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- ต้องการพัฒนาตนเองด้านการวิจัย
 - “ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองแบบ PAR”
 - “ต้องการผลที่ได้จากงานวิจัยไปใช้กับนักเรียนให้ปลอดภัยเสพติด”
 - “ได้รับความรู้ เรียนรู้การทำวิจัยที่ถูกต้อง สามารถทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาคนรอบข้าง และนักเรียน”
- ต้องการเรียนรู้ การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมนักเรียนเบี่ยงเบน
 - “เพื่อเสริมความรู้แก่ตัวเอง และหน่วยงานและอยากศึกษาว่า เด็กที่เสพได้รับคำปรึกษา และบำบัดขั้นตอนพินยา เพราะอะไร ถึงกลับไปเสพอีก”
 - “ได้องค์ความรู้ใหม่และแนวทางแก้ไขปัญหาคู่เด็กกลุ่มเสี่ยงก่อนที่จะกลายเป็นผู้ติดยา”
- ต้องการช่วยเหลือนักเรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนในโรงเรียน
 - “อาจารย์ในโรงเรียนปรับวิธีคิดใหม่ เป็นที่พึ่งของนักเรียน เป็นผู้ให้ความรัก ความเข้าใจ และแก้ไขปัญหาคู่เด็กที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ของนักเรียนมากขึ้น”
 - “มุ่งหรืออยากช่วยนักเรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยเฉพาะหาแนวทางช่วยเหลือผู้ปกครอง โดยนำสิ่งที่ได้จากการวิจัยไปใช้”
 - “ต้องการผลที่ได้จากงานวิจัยไปใช้กับนักเรียนให้ปลอดภัยเสพติด เพื่อไม่ให้เด็กต้องออกจากโรงเรียน เพราะว่าสังคมไม่ยอมรับ”
- ต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการช่วยเหลือนักเรียนที่ใช้สารเสพติด
 - “อยากแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพราะตนเองเคยช่วยเหลือหลาน ให้เลิกเสพติดได้ และอยากได้ความรู้ เพื่อแก้ไขปัญหาคู่คนรอบข้าง และนักเรียนที่รับผิดชอบอยู่”

บรรยากาศในการประชุมเป็นการพูดคุยและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยากรด้านการวิจัยแบบ PAR มาแลกเปลี่ยนและให้ข้อคิดถึงข้อดีของลักษณะการวิจัยดังกล่าว การฝึกปฏิบัติ การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม การให้คำปรึกษารายบุคคลนั้น กระบวนการที่ใช้คือ ให้นักศึกษาปริญญาเอกจากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นผู้สังเกตการณ์และสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นในการฝึกปฏิบัติ ถึงบรรยากาศภายในกลุ่มรวมถึงบุคลิกภาพ สีหน้าแววตา การใช้คำพูดของผู้นำกลุ่มและผู้ช่วยผู้นำกลุ่ม ซึ่งทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจถึงเทคนิคการให้คำปรึกษาที่ดี ที่ทำให้ผู้รับคำปรึกษายินดีที่จะเปิดเผยข้อมูล ไม่อึดอัด และไว้วางใจ ผู้ให้การปรึกษามากขึ้น ในขั้นตอนการฝึกปฏิบัตินี้ ผู้เข้ารับการอบรมได้สะท้อนว่า “รู้สึกดีกับนักเรียนที่ใช้สารเสพติดมากขึ้น และเข้าใจเหตุผลว่า เพราะอะไรนักเรียนในโรงเรียนจึงไม่เปิดเผยความจริงกับอาจารย์ เพราะส่วนใหญ่

อาจารย์จะเน้นการสั่งสอนมาก ทำให้นักเรียนรู้สึกอึดอัด ไม่อยากพูด บางครั้งมีลักษณะถามเหมือนการจับผิด”

การฝึกปฏิบัติ การสร้างเครื่องมือของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ นั้น คณะผู้จัดการอบรมแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชุมชน กลุ่มครอบครัว กลุ่มนักเรียนเลี้ยง กลุ่มนักเรียนปกติ กลุ่มบุคลากรในโรงเรียน ได้ระดมความคิด และจัดทำเครื่องมือ แล้วนำเสนอในที่ประชุม เพื่อปรับแก้ไข วิทยากรและนักศึกษาศึกษาปริญญาเอก ได้ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อให้คณะวิจัย ได้นำไปทดลองใช้

คณะผู้วิจัยได้พบกับอาจารย์หลายท่าน ได้สะท้อนว่า “ตอนนี้รู้สึกว่ ตนเองพูดกับเด็กหนุ่มนวลขึ้น” จะเห็นว่าการฝึกอบรมโดยการให้ฝึกปฏิบัติและการสะท้อนการปฏิบัติ ช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เข้าถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ครูกับนักเรียนมากขึ้น

การทดลองใช้เครื่องมือ

จากการที่ผู้ช่วยนักวิจัยได้นำเครื่องมือไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีปัญหาในเรื่องของการจดบันทึก ผู้ช่วยนักวิจัยมักใส่ความรู้สึกและประสบการณ์เดิมของตนเอง อีกทั้งคำถามที่ใช้มักเป็นคำถามปลายปิด ทำให้ได้ข้อมูลไม่ลึกพอ จึงได้มีการประชุมเพื่อวางแผนแนวทางในการแก้ปัญหา ระหว่างผู้ช่วยนักวิจัย นักวิจัย และอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ข้อสรุปว่า ควรมีการจัดประชุมผู้ช่วยนักวิจัย เพื่อนำเสนอปัญหา และอุปสรรค แนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก แนวทางการสนทนากลุ่ม รวมทั้งการเพิ่มความรู้ในการจดบันทึก การสนทนากลุ่มและแนวทางการสัมภาษณ์ ซึ่งอาจารย์นิตยพัศนิคม และนักศึกษาศึกษาปริญญาเอก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นวิทยากรในการประชุม หลังจากสิ้นสุดการประชุม ขอให้แต่ละกลุ่มได้นำเครื่องมือไปปรับปรุง ตามคำแนะนำของวิทยากร แล้วนำมาให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบ และนำไปใช้จริง

ในช่วงของการพัฒนาเครื่องมือ นั้น มีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องการทำความเข้าใจกับผู้ช่วยนักวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครู อาจารย์ ที่เคยมีประสบการณ์การใช้แบบทดสอบ และการวิจัยเชิงปริมาณ การสร้างเครื่องมือจึงเป็นคำถามที่มีลักษณะปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ภายในโรงเรียน ครูอาจารย์ นักเรียน บุคลากรในโรงเรียน
2. ภายนอกโรงเรียน ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง

การเก็บรวบรวมข้อมูลภายในโรงเรียน

ภายในโรงเรียน ครูอาจารย์ นักเรียน บุคลากรในโรงเรียน

คณะวิจัยได้แบ่งงานการเก็บรวบรวมข้อมูลภายในโรงเรียน โดยมีเป้าหมายให้ทีมจากศูนย์บำบัดรักษาเสพติดขอนแก่น เก็บข้อมูลจากครู อาจารย์ ผู้บริการและบุคลากรภายในโรงเรียนทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดอคติ และสามารถให้ข้อมูลได้อย่างค่อนข้างคลายมากที่สุด

คณะผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการทั้ง 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายบริการ ฝ่ายธุรการ คณะผู้รับผิดชอบได้ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ในประเด็นสภาพปัญหา และสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนโรงเรียนที่ศึกษา แนวนโยบายในการแก้ไขปัญหา นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง ความสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์ นักเรียนปกติ และนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา ในการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้อำนวยการทุกท่านให้ความร่วมมือด้วยดีมีความเป็นกันเอง ผู้วิจัยได้เข้าใจถึงสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนโรงเรียนที่ศึกษา ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเป็นโรงเรียนที่อยู่เขตชานเมือง และเป็นโรงเรียน"มือสอง" คือเป็นโรงเรียนที่รองรับนักเรียนที่ไม่สามารถสอบเข้าสถานศึกษาชั้นนำในจังหวัดขอนแก่นได้ นักเรียนส่วนใหญ่ฐานะยากจน อาศัยอยู่กับ ย่า ยาย ลุง ป้า น้า อา พ่อ แม่ ไปตัดอ้อย ทำนา ไม่มีใครดูแล ใกล้เคียงเด็กไม่มีใคร เขาจึงมีเพื่อน และคุณครู เป็นผู้ดูแลเด็ก การให้ข้อมูลของผู้ช่วยฝ่ายบริการ ฝ่ายปกครองที่ตรงกัน คือ การให้ความสำคัญของผู้ปกครองต่อปัญหาพฤติกรรมของนักเรียน มักจะโยนภาระให้โรงเรียน ไม่มาตามนัดเมื่ออาจารย์นัดประชุม ดังคำพูดของอาจารย์ฝ่ายบริการ ที่ว่า “ปากท้อง” เป็นเรื่องสำคัญกว่าที่จะมาสนใจตรงนี้ ถ้าเราพูดหรือติดต่อผู้ปกครองได้ ปัญหาต่างๆ ก็จะลดน้อยลง ไปบอกผู้ปกครองเชิญมาสามสี่ครั้งก็ไม่มา เมื่อสอบถามถึงความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักเรียนนั้น อาจารย์ฝ่ายบริการทุกคนบอกว่า อาจารย์ที่นี้ให้ความร่วมมือและดูแลนักเรียนดี สำหรับนโยบายในการช่วยเหลือนักเรียนนั้น ทุกท่านได้อธิบายว่าเป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครองในการดูแลเรื่องดังกล่าว ผู้บริการท่านอื่น เจ้าหน้าที่ดูแลนักเรียนในส่วนที่รับผิดชอบ เช่น ในส่วนฝ่ายบริการก็ดูแลบริหารห้องน้ำ รอบๆ บริเวณโรงเรียน ส่วนฝ่ายวิชาการก็จะมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงคือโครงการปลอด “0” ปลอด “ร” นักเรียนที่อยู่ในโครงการนี้ เป็นนักเรียนที่มีปัญหาการเรียนและมีพฤติกรรมเสี่ยง โครงการนี้สร้างโอกาสให้นักเรียนได้ปรับปรุงและแก้ไขตนเองให้สามารถสอบผ่านในวิชาที่มีปัญหาอยู่ได้

การสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนนั้น คณะผู้วิจัยได้นัดหมายล่วงหน้าในการสัมภาษณ์ ขณะที่เข้าสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์ได้นำตนเอง และในขณะนั้นผู้วิจัยอยู่ในเครื่องแบบฟ้าขาวของกระทรวงสาธารณสุข หลังจากแนะนำตนเองเรียบร้อยแล้ว ผู้อำนวยการได้แสดงความคิดเห็นว่า "ผู้อำนวยการคนเก่าคิดอย่างไรในการเปิดโรงเรียนให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาศึกษาวิจัย ตนเอง

เกรงว่าบุคคลภายนอกหรือสังคมจะมองว่าโรงเรียนมีปัญหาหาสาเหตุที่รุนแรงถึงขนาดต้องให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาช่วยเหลือเพราะที่จริงแล้วมันมีปัญหานี้ทุกโรงเรียนและผู้วิจัยส่วนมากมักไม่ได้ต้องการแก้ปัญหาแต่จริง คิดว่าจะนำข้อมูลไปทำผลงานทางวิชาการมากกว่า ผู้วิจัยได้พยายามอธิบายวัตถุประสงค์ และพยายามผ่อนคลายสถานการณ์โดยพูดคุยสนทนาในเรื่องทั่วไป และเปิดโอกาสให้ผู้อำนวยการจึงได้เล่าประสบการณ์การทำงานของตนเองที่ประสบความสำเร็จและนำความภาคภูมิใจมาให้ และมีความตั้งใจจริงอยากช่วยนักเรียนที่มีปัญหาหาสาเหตุ ให้เขามีความภาคภูมิใจในตนเอง เพื่อที่เขาจะได้ไม่เป็นปัญหาสังคมต่อไป เพราะเคยทำงานเรื่องนี้มาหลายโรงเรียนแล้ว ผู้วิจัยกล่าวว่า "รู้สึกชื่นชมความตั้งใจ และความปรารถนาดีของผู้อำนวยการที่มีความตั้งใจในการพัฒนาและแก้ไขปัญหานักเรียน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์เดียวกับการวิจัยนี้ บรรยากาศในการพูดคุยเริ่มเป็นกันเอง ผู้อำนวยการได้แสดงวิสัยทัศน์ของท่านว่า "ผมอยากให้โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนแห่งความสุขและความสำเร็จ ทำโรงเรียนให้เป็นครอบครัว ทำให้นักเรียนภูมิใจในตัวเขา ก่อน เขาก็จะรักเพื่อน รักโรงเรียน"

สิ่งที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้ในกระบวนการการสัมภาษณ์ผู้บริหารคือ กาวิจัยที่มีผลกระทบต่อชื่อเสียงของโรงเรียน เช่น ปัญหาหาสาเหตุนั้น ควรทำความเข้าใจกับผู้บริหารถึงวิธีการศึกษาและวัตถุประสงค์ให้ดีและควรมีการสร้างสัมพันธภาพก่อนที่จะเข้ามาสัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อจะทำให้ผู้บริหารมีความรู้สึกไว้ใจว่า คณะผู้วิจัยไม่ได้เข้ามาเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว แต่มาเพื่อทำงานแก้ไขปัญหาร่วมกัน ในคณะผู้บริหารชุดนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการดูแลพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนในช่วงปี มกราคม 2544 - พฤศจิกายน 2545 คือ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้น่าอยู่ โดยการสร้างห้องน้ำที่สามารถมองเห็นภายในได้ ไม่เป็นแหล่งมั่วสุมของนักเรียน และในปัจจุบันได้มีการทดลองปรับโครงสร้างของโรงเรียนเพื่อการบริหาร โดยให้เวลาอาจารย์ที่ปรึกษาได้ใกล้ชิดนักเรียนมากขึ้น และเป็นการดูแลนักเรียนโดยให้ผู้ช่วยแต่ละคนรับผิดชอบนักเรียนเป็นระดับชั้นโดยให้ดูแลทั้งด้านวิชาการ พฤติกรรมร่วมกัน และยุบโครงสร้างเดิมบางส่วน ซึ่งโครงการดังกล่าวในปัจจุบันอยู่ระหว่างการทดลองใช้

กลุ่มนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง

การสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มเสี่ยงนั้น ดำเนินการโดยผู้ช่วยนักวิจัย โดยใช้เครื่องมือในการสัมภาษณ์เป็นแนวคำถาม คือ นักเรียนไว้วางใจใครมากที่สุด นักเรียนคิดว่าถูกระเบียบภายในบ้านเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร นักเรียนพอใจสภาพครอบครัวตนเองมากน้อยเพียงใดเพราะอะไร นักเรียนเคยหนีเรียน ขาดเรียน มาสาย หรือไม่ เพราะเหตุใด อะไรเป็นตัวชักนำให้นักเรียนมีพฤติกรรม

เสียง นักเรียนคิดอย่างไรกับเพื่อนที่ใช้สารเสพติด นักเรียนคิดอย่างไรกับกฎระเบียบของโรงเรียน ข้อดี ข้อเสียของนักเรียน คืออะไร

จากการสัมภาษณ์นักเรียนในช่วงแรกนั้น คณะผู้ช่วยนักวิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์นำไปพูดคุยกับนักเรียนกลุ่มเสียงนั้น ปัญหาที่พบ คือ แนวคำถามเป็นแนวคำถามปลายปิด อีกทั้งผู้ถามเป็นครู อาจารย์ที่สอนนักเรียนอยู่ทำให้การสัมภาษณ์มีลักษณะถาม-ตอบ มากกว่าการเปิดเผยปัญหา และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลส่วนตัว และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อครอบครัว เพื่อน โรงเรียน หลังจากนั้นคณะวิจัย ได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ตรวจสอบแล้วพบว่า ข้อมูลที่ได้ยังไม่สมบูรณ์ และมีปัญหาในเรื่องของเทคนิคการสัมภาษณ์ และตัวผู้สัมภาษณ์มีบทบาทเป็นอาจารย์จึงทำให้นักเรียนไม่กล้าเปิดเผยตนเอง จึงได้เปลี่ยนผู้สัมภาษณ์มาเป็นคณะเจ้าหน้าที่จากศูนย์บำบัดรักษาเสพติดขอนแก่น จากการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มเสียง พบว่า นักเรียน ไม่เปิดเผยตนเองมากนัก และพบว่านักเรียนกลุ่มนี้มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด เช่น เหล้า บุหรี่ และมีเพื่อนที่ใช้ยาบ้า นอกจากนี้นักเรียนยังมีแบบอย่างในด้านการใช้สารเสพติดจากผู้ใหญ่ที่อยู่ในครอบครัว เช่น พ่อ ผู้ใหญ่บ้าน โดยรับรู้ว่าการดื่มสุรา ใช้นุหรีเป็นเรื่องปกติ ผู้ใหญ่ดื่มสุรา หรือสูบบุหรี่เพราะเครียด ดื่มเพราะต้องการผ่อนคลายจากการทำงาน อยากสนุก และเป็นวัฒนธรรมของคนไทย เวลาว่างนั่งสังสรรค์ งานบุญ งานรื่นเริงต่างๆ มักมีสุราเป็นของคู่กันเสมอ การดื่มสุราเป็นเรื่องปกติธรรมดา จากคำพูดของนักเรียนกลุ่มเสียงที่บอกว่า

"ผู้ใหญ่บ้านคอนยางกินเหล้าให้เด็กดูเป็นธรรมดาอยู่แล้ว"

"ที่บ้านพ่อชอบกินเหล้า เพราะเครียด ทำงานหนัก"

เมื่อสอบถามเป้าหมายในชีวิต นักเรียนมีเป้าหมายไม่ชัดเจน แต่ส่วนใหญ่ต้องการไปเรียนต่อที่วิทยาลัยเทคนิค เรียนครู เรียนช่าง แต่ไม่มั่นใจว่าจะสอบได้ โดยมีทางเลือกไม่มากนัก คือ ถ้าไม่มีที่เรียนต่อ ก็จะเรียนต่อมัธยมปลายที่โรงเรียนที่ศึกษา แต่บางคนก็ยังไม่รู้ว่าตนเองจะเรียนอะไร และยังมีเป้าหมายไม่ชัดเจน

บุคลิกภาพของนักเรียนกลุ่มเสียงที่สังเกตเห็น คือ บางคนจะไม่ค่อยพูด ชอบก้มหน้า ไม่สบตาผู้สัมภาษณ์ พูดเบาๆ จะมีนักเรียนประมาณ 2-3 คนที่มีลักษณะเป็นผู้นำ พูดอย่างเปิดเผยถึงพฤติกรรมของตนเอง เมื่อถามเรื่องการใช้ยาเสพติดจะบอกว่าเคยใช้ แต่ปัจจุบันเลิกใช้แล้ว นักเรียนทุกคนจะหลีกเลี่ยงการเล่ารายละเอียดในการใช้ยาให้ผู้สัมภาษณ์ฟัง

จะเห็นว่าการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มเสียง จะได้ข้อมูลการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดไม่มาก ทั้งนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากการที่นักเรียนยังไม่ไว้วางใจผู้สัมภาษณ์เกรงว่าจะเปิดเผยความลับ และมีผลกระทบต่อตนเอง

หลังจากนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการทำการสนทนากลุ่ม จำนวน 15 คน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม และเปลี่ยนสถานที่จากโรงเรียนมาเป็นที่ศูนย์บำบัดรักษาเสพติดขอนแก่นเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ และปราศจากคนรอบกวน และมีเวลาในการพูดคุยกับนักเรียนมากขึ้น โดยให้เหตุผลว่าต้องการความคิดเห็นเพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้นักเรียนมีความรู้สึกด้านลบ และถูกตีตราจากเพื่อนในโรงเรียน โรงเรียนได้นำรถของโรงเรียนมาส่ง และมารับนักเรียนกลับโรงเรียน ไม่ใช้รถของศูนย์บำบัดรักษาเสพติดขอนแก่น ในการใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของนักเรียน คือ การให้เล่นเกมสัปดาห์ละครั้ง ทำความรู้จักกัน แบ่งกลุ่มเพื่อหาปัญหาภายในโรงเรียน จากการสังเกตพบว่ามีนักเรียนอยู่เพียง 4 คนที่ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น มักนั่งเหม่อลอย เมื่อพูดคุยสอบถามปัญหา บอกว่าเป็นนักเรียนชั้น ม.2 และ ม.3 ไม่สนิทกับพี่ที่มา ในการทำกลุ่มนั้น นอกจากการเล่นเกมส์สัปดาห์ละครั้ง การให้นักเรียนวาดภาพโรงเรียนในปัจจุบัน และภาพฝันที่อยากให้โรงเรียนเป็นในอนาคต รวมทั้งการคิดถึงวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยตั้งประเด็นคำถามและให้นักเรียนคิดกันเป็นกลุ่ม นักเรียนให้ความร่วมมือดี และแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาเป็นอย่างดี

จะเห็นว่าในนักเรียนกลุ่มเสี่ยงนั้น การค้นหาปัญหาค่อนข้างยากต้องใช้วิธีการหลายวิธี และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับนักเรียน เช่น การต้อนรับอย่างดี การให้ขนมเป็นรางวัล การยกย่องชมเชยเวลาที่เขาแสดงความคิดเห็น กิจกรรมต่างๆ หลังจากที่ได้กลับจากศูนย์บำบัดรักษาเสพติด นักเรียนบอกกับอาจารย์ฝ่ายปกครองว่า "สนุกอยากกลับไปอีก"

นักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง

ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 40 ราย ดำเนินการโดยผู้ช่วยนักวิจัยจากการสรุปข้อมูลแบบสอบถามของกลุ่มเพื่อนทั้งหมด 41 ราย เพศชาย 27 คน หญิง 14 คน อายุอยู่ในช่วง 13-18 ปี การศึกษา ม.1-3 จำนวน 21 คน ม. 4-6 จำนวน 10 คน

ข้อคิดเห็นของนักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง คือ ต้องการมีเพื่อนที่มีลักษณะดี เรียนเก่ง มีความรับผิดชอบ ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นช่วยเหลือเมื่อมีความทุกข์ ชักชวนไปในทางที่ดี กล่าวพูดกล้าแสดงออก ให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้ นักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงมีความคิดเห็นว่าการให้กำลังใจให้ความรู้ ชี้ให้เห็นโทษของยาเสพติด ให้คำแนะนำในการเล่นกีฬา ทำจิตใจให้เข้มแข็ง ยอมรับฟังความคิดเห็นให้การศึกษาให้ธรรมบَابัด ทั้งหมดนี้เป็นการแก้ไขปัญหาและลดพฤติกรรมเสี่ยง

จะเห็นว่า ผู้วิจัยไม่ได้มีโอกาสดูคุย กับนักเรียนกลุ่มที่ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงเพราะการวิจัยใช้แบบสอบถาม ซึ่งจะไม่เห็นบรรยากาศ ความรู้สึก และปัญหาที่ลึกซึ้งมากนัก แตกต่างจากการ

สนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับนักเรียนกลุ่มที่ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงโดยการสนทนากลุ่ม ตอนศึกษา นำร่องจะเห็นความกระตือรือร้น และการแสดงความคิดเห็นต่างๆ และความดีใจที่อยากจะช่วยเพื่อน ซึ่งการทำกลุ่มในลักษณะนี้เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กมากกว่าการตอบแบบสอบถาม เพราะนักเรียนแต่ละคน ได้มีโอกาสพูด และเรียนรู้ประสบการณ์จากเพื่อน

แม่ค้า นักการภารโรง

ในการสัมภาษณ์แม่ค้า 2 รายในประเด็นสภาพปัญหาของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง การแก้ไข ปัญหาของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ผู้สัมภาษณ์ได้รับความร่วมมือด้วยดี โดยผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่าคิดว่าตนเองเป็นเพียงคนนอกที่เข้ามาขายของภายในโรงเรียน แต่ก็รักนักเรียนเหมือนลูกหลาน และมองว่านักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมดีไม่เป็นปัญหามากนัก ในส่วนที่เห็นเป็นปัญหาคือ มีเด็กบางกลุ่มหนีเรียน โดยจะหลบไปด้านหลังของโรงเรียน ไปเล่นเกมส์ สนุกเกอร์ หรือร้านคาราโอเกะ บางคนก็มีพฤติกรรมไม่เคารพครูอาจารย์ สำหรับนักการภารโรง มีความคิดเห็นว่า เด็กนักเรียนยังมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม หนีออกจากโรงเรียนอยู่เรื่อยๆ ชอบทำผิดกฎจราจร ถูกตำรวจจับบ่อยๆ ส่วนการใช้ยาเสพติดก็มีบ้างแต่ไม่เคยเห็นด้วยตนเอง นักการภารโรงคิดว่าตนเองเป็นเพียงนักการภารโรง เด็กไม่กลัว การช่วยเหลือที่ทำได้ คือ การเดินตรวจตราสอดส่องตามห้องน้ำและรั้วโรงเรียน และรายงานอาจารย์ฝ่ายปกครอง

นักการภารโรงมีข้อคิดเห็นต่อนโยบายการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนว่า เป็นที่ดีที่ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมระหว่างเด็กและทางโรงเรียนมากขึ้น ทำให้เกิดความผูกพัน ระหว่างบ้านและโรงเรียนมากขึ้น และตนเองทำหน้าที่ดูแลสถานที่ที่มีความเต็มใจ เพราะเห็นพ่อแม่เด็กมีความสุข จะเห็นว่าแม่ค้า และนักการภารโรง ต่างก็มีความรู้สึกที่ดีต่อนักเรียน และพยายามให้การช่วยเหลือในสิ่งที่ทำได้ และมีความสุขในงานที่ตนเองทำอยู่

การเก็บข้อมูลภายนอกโรงเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูลภายนอกโรงเรียน ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้ปกครอง ทีมผู้วิจัย จากโรงเรียนที่ศึกษาเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

1. กลุ่มผู้นำชุมชน

กลุ่มผู้นำชุมชนที่คณะผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนที่อยู่บริเวณรอบๆ โรงเรียน ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนที่ศึกษา ได้แก่ บ้านโนนม่วง บ้านหนองไผ่ บ้านหนองหิน และบ้านคอนยาง ในการติดต่อประสานงานที่จะเดินทางไปเก็บข้อมูลในเบื้องต้น ได้ทำการติดต่อด้วยวาจา โดยผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ เป็นผู้ติดต่อ

ประสานงาน ดังนั้น จึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้นำชุมชนต่างๆ หลังจากนั้นจึงได้ทำหนังสือราชการติดต่อไปยังกำนันและผู้ใหญ่บ้าน และนัดหมายวันเวลาในการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลกับผู้นำชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) ซึ่งดำเนินการโดยทีมผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยบางท่านที่อาสาเข้ามาช่วย หมู่บ้านแรกที่จะไป ได้แก่ บ้านคอนยาง โดยใช้สถานที่ที่โรงเรียนบ้านคอนยาง ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ตัวแทนชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ครู ตัวแทนผู้ปกครอง และตัวแทนจาก อบต. การสนทนากลุ่มเป็นไปด้วยดี ผู้นำชุมชนต่างก็ให้ความร่วมมือโดยมีประเด็นในการสนทนา คือ สภาพครอบครัวในชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชนและสภาพปัญหาในชุมชน แนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาในชุมชน จากการสนทนากลุ่มพบว่า บ้านคอนยางเป็นหมู่บ้านที่มีการปกครองแบบเครือญาติ ชาวบ้านมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ดังคำพูดของผู้นำชุมชนที่ว่า

"เป็นหมู่บ้านที่มีน้ำใจมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ อยู่กันแบบเครือญาติ" ปัญหาที่เป็นที่สนใจของชุมชน คือ ปัญหายาเสพติด สิ่งมีนเมา ซึ่งส่วนมากเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนในหมู่บ้าน ซึ่งส่วนมากเป็นเด็กที่อยู่นอกระบบการศึกษาและจะมีบางส่วนหนึ่งที่เป็นเด็กที่กำลังเรียนหนังสือสำหรับสาเหตุที่นักเรียนใช้สารพิษคือนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนมีความเห็นว่าเป็นเพราะเด็กอยากทดลองและกลุ่มเพื่อน นอกจากนั้นบางกลุ่มยังมีความเชื่อว่า เมื่อเสพยาแล้วสามารถดื่มเหล้าได้ทั้งวัน และสามารถร่วมเพศได้นาน

การรับรู้สาเหตุ และความต้องการของเยาวชนในการใช้สารเสพติด ในความคิดเห็นของผู้นำชุมชนว่า เป็นการรับรู้ถึงฤทธิ์ของการใช้ยาบ้าและเรื่องของค่านิยมในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งผู้นำชุมชนได้สังเกตจากพฤติกรรมของเยาวชนและข้อมูลจากสื่อต่างๆ สำหรับปัญหาความอบอวนในครอบครัวเป็นเรื่องราวลงมา ปัญหาที่พบคือ เด็กวัยรุ่นในปัจจุบันขาดวินัยและมักจะไม่นับถือฟังพ่อแม่ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง

การแก้ไขปัญหายาเสพติด ชุมชนให้ความสำคัญกับการปราบปราม การบำบัดรักษา ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ผู้ปกครองไม่ยอมรับว่าเด็กเสพยา เวลาที่บอกกล่าวถึงพฤติกรรมของลูกหาว่าผู้นำชุมชนใส่ร้าย เกิดความเข้าใจผิดผู้ตกเดือน นอกจากนั้นผู้ปกครองยังปกปิด ปกป้องลูกและไม่ให้ความร่วมมือและชุมชนยังจัดกิจกรรม เพื่อให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่นการเล่นกีฬา ได้แก่ ตะกร้อ ฟุตบอล แต่การเล่นกีฬา เป็นเหมือนดาบสองคมเยาวชนในบางกลุ่มถ้าไม่กินยาจะเล่นกีฬาไม่ได้ ดังคำพูดของผู้นำชุมชนที่ว่า

"ก่อนแข่งจะกินเหล้า กินเหล้าเสร็จกินยา ไม่งั้นไม่มีแรงแข่งกีฬา"

จะเห็นว่า การแข่งกีฬาที่มุ่งเล่นเพื่อการพนัน และต้องเอาชนะกันเพียงอย่างเดียว ทำให้เยาวชนมีค่านิยมในการเล่นกีฬาที่ไม่ถูกต้องที่จะมุ่งเน้นให้เยาวชนเกิดความรักสามัคคี มีความมานะ

บากบั่นอดทน อดกลั้น ในการฝึกซ้อม แทนการใช้สารกระตุ้นเพื่อการเอาชนะ โครงการลานกีฬา ด้านยาเสพติด ควรมีการทบทวนและสร้างเสริมค่านิยมเพื่อต้านยาเสพติดอย่างจริงจังมากกว่านี้ ชุมชนดังกล่าวได้พยายามแก้ไขปัญา โดยการปรึกษากันก่อนในคณะกรรมการ จะทำข้อตกลงใน หมู่บ้านก่อนว่าจะดำเนินการอย่างไร ผู้ปกครองต้องให้ความร่วมมือหารายได้ยอมรับว่าเสพยาชุมชนจะช่วยเหลือโดยส่งไปที่ศูนย์บำบัดและให้การช่วยเหลือ แต่ยังมีปัญหาในบางกลุ่มที่ไม่ยอมเลิก จะอาศัยการจัดการจากภาครัฐ ซึ่งชุมชนก็ตระหนักว่าไม่ได้ผลเท่าที่ควร

บ้านหนองไผ่ การทำสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนบ้านหนองไผ่ ใช้สถานที่ที่วัดของหมู่บ้าน ตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พระภิกษุ ครู ผู้ปกครองนักเรียนและอสม. จากการสนทนากลุ่มพบว่า บ้านหนองไผ่ เป็นหมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่มีการอพยพย้ายถิ่นมาจากที่อื่น ชาวบ้านมีความแตกต่างกันในด้านความรู้ อาชีพ การศึกษา การรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมต่างๆ ทำได้ยาก ความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านไม่แน่นแฟ้น ปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านจะมีบ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นคนจากที่อื่นมาเสพยา ไม่ใช่เด็กในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนได้บอกว่า “มีแต่เป็นทางผ่านของยาเสพติดเป็นที่พัก แล้วก็ไปที่เสพก็มีบ้าง” การเสพและการขายยาเสพติดแต่เดิมมีอยู่บ้างแต่ปัจจุบันมีน้อยเพราะมีการปราบปราม การแก้ไขปัญหายาเสพติดของหมู่บ้าน ทำโดยช่วยกันสอดส่องดูแล หากพบผู้เสพจะแจ้งหน่วยเหนือ นำปัสสาวะไปตรวจและนำไปบำบัด และผู้นำชุมชนมีความเห็นว่าการแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น ผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด เพราะโดยส่วนมาก พ่อ แม่ ผู้ปกครอง มักจะไม่ยอมรับว่าลูกตนเองติดหรือเสพและไม่ยอมให้ความร่วมมือในการป้องกันแก้ไข

ชุมชนหนองไผ่มีความเห็นว่าสภาพปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านไม่รุนแรง แต่มองว่าสภาพการรวมตัวของชุมชนเป็นปัญหามากกว่า

บ้านหนองหิน การสนทนากลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลผู้นำชุมชนบ้านหนองหิน ใช้สถานที่ที่โรงเรียนบ้านหนองหิน ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้าน สภาพปัญหาของหมู่บ้านที่พบในกลุ่มของเยาวชน คือปัญหายาเสพติด ผู้นำชุมชน ต่างแสดงความคิดเห็นว่ายาเสพติดที่เยาวชนในหมู่บ้านใช้ก็คือ กัญชา ยาบ้า สำหรับสาเหตุที่เด็กในหมู่บ้านติดยานั้น ผู้นำชุมชนบอกว่า เกิดจากการลอกเลียนแบบของกลุ่มวัยรุ่น การทำเป็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ จากการสนทนากลุ่มพบว่า ผู้นำชุมชนต้องร่วมกันแก้ไขปัญา คือ ต้องเริ่มที่ครอบครัวก่อนและพยายามให้พ่อแม่ดูแลหลาน ตลอดจนชุมชนต้องช่วยเหลือกัน การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ เป็นไปอย่างดีและเรียบร้อย ผู้นำชุมชนให้ความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็นอย่างดียิ่ง

บ้านโนนม่วง กลุ่มผู้นำชุมชนประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม.ตัวแทนผู้ปกครองและครู-อาจารย์ สถานที่ที่ใช้ในการสนทนากลุ่มได้แก่ โรงเรียนบ้านโนนม่วง จากการสนทนากลุ่มพบว่า บ้านโนนม่วงเป็นชุมชนที่ 3 เมืองกิ่งชนบท ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมี 2 ลักษณะ คือ เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และความสัมพันธ์แบบต่างคนต่างอยู่ สภาพปัญหาสุขภาพจิตในหมู่บ้านมีบ้าง แต่ครอบครัวไม่ยอมรับ ผู้นำชุมชนเห็นว่า พ่อ แม่ ต้องดูแลลูกให้ดี มีข้อสังเกตว่า ในการสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนบ้านโนนม่วงนั้น กำนันจะมีอิทธิพลมาก ทำให้ได้ข้อมูลไม่ชัดเจนในบางเรื่องโดยเฉพาะในเรื่องปัญหาสุขภาพจิต

เมื่อทำการเก็บข้อมูลโดยวิธีสนทนากลุ่มครบทั้ง 4 หมู่บ้านแล้วคณะผู้วิจัยได้ประชุมเพื่อสรุปและเรียบเรียงข้อมูล ปรากฏว่า ข้อมูลที่ได้นั้นยังไม่ชัดเจนและไม่ครอบคลุมในบางประเด็น การบันทึกข้อมูลบันทึกเฉพาะข้อความที่ผู้นำชุมชนพูด แต่ไม่ได้บันทึกถึงบรรยากาศของการสนทนากลุ่มในแต่ละหมู่บ้าน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตกลงกันว่าจะต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยในครั้งนี้ได้เชิญตัวแทนกลุ่มชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน มาทำการสนทนากลุ่มอีกครั้งที่โรงเรียนที่ศึกษาและมีทีมงานจากศูนย์บำบัดรักษาสุขภาพจิตมาช่วย

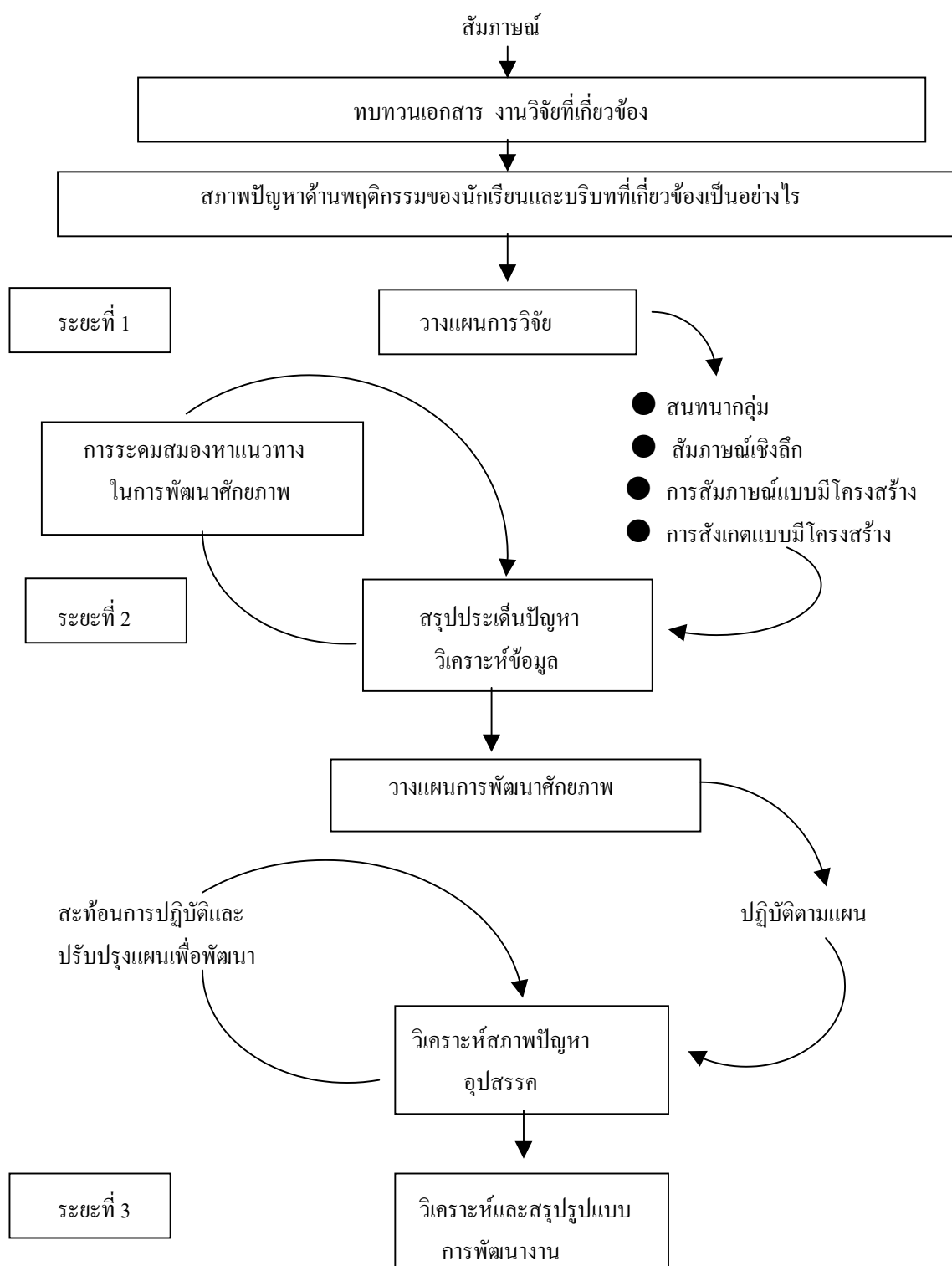
การติดต่อประสานงานในการเชิญตัวแทนกลุ่มชุมชนมาที่โรงเรียนที่ศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีประสานด้วยวาจา โดยผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครองซึ่งเป็นคนในพื้นที่ เป็นผู้ประสานงานซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดียกเว้นบ้านหนองหิน ไม่สามารถมาได้เพราะเป็นวันที่หมู่บ้านมีงานบุญประเพณี คณะผู้วิจัยจึงตกลงกันว่าบ้านหนองหินนั้นไปเก็บข้อมูลวันหลัง

จากการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ ทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมและครอบคลุมประเด็นมากขึ้น โดยที่หลังจากเสร็จสิ้นการทำสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยได้มีการประชุมและสรุปร่วมกัน สิ่งที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้ในกระบวนการสนทนากลุ่ม ผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่มีอิทธิพลในหมู่บ้านจะมีผลกระทบโดยตรงกับการให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นในกลุ่มและยังได้เรียนรู้ว่าชุมชนต่างก็อยากมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา หากคิดขัดที่ขาดความช่วยเหลือจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง

2. กลุ่มผู้ปกครอง

การเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ปกครอง ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม โดยดำเนินการเป็น 2 ระยะ ระยะแรกดำเนินการพร้อมกับโรงเรียนจัดงานวันบ้านและโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนได้เชิญผู้ปกครองนักเรียนทุกคนมาพบปะอาจารย์ที่ปรึกษา ต่อจากนั้น คณะผู้วิจัยได้เชิญเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มเสี่ยงพบปะและสนทนาในช่วงบ่าย หลังจากเสร็จจากการพบปะกับอาจารย์ที่ปรึกษาประจำชั้น แต่การสนทนาในครั้งนี้ไม่ได้ข้อมูลเท่าที่ควรเพราะผู้ปกครองมาไม่ครบจำนวนที่เชิญไว้

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มผู้ปกครองอีกครั้ง โดยโรงเรียนทำหนังสือเชิญผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มเสี่ยง จำนวน 14 คน ซึ่งทุกคนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดีแต่ทุกคนก็มีความวิตกกังวลว่า เกิดปัญหาอะไรขึ้นกับบุตรของตน เนื่องจากโรงเรียนไม่ได้แจ้งรายละเอียดในการมาครั้งนี้ แต่เมื่อได้รับฟังคำชี้แจงวัตถุประสงค์จากคณะผู้วิจัยแล้ว จึงมีสีหน้าสดชื่นขึ้นและผ่อนคลาย ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นกันเอง ทุกคนแสดงความห่วงใยต่อปัญหายาเสพติดและได้ช่วยกันเสนอแนะแนวทางในการป้องกันและแก้ไขอย่างหลากหลายโดยอิสระ

ภาพที่ 1 กระบวนการวิจัยแบบ PAR

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัย ในโครงการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ กรมสามัญศึกษา ขนาดใหญ่ จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยแบบ Participatory Action Research โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียน และบริบทที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ กรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น
 2. เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาศักยภาพนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด
- โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียน และบริบทที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ กรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น

1.1 สภาพปัญหา และสาเหตุพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน

โรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคคลในด้านวิชาการ ด้านสังคม อารมณ์ จิตวิญญาณ และพัฒนาความสามารถทางสังคม ทั้งนี้มีเป้าประสงค์เพื่อให้ นักเรียนเป็นบุคคลที่เป็นคนดี และเป็นคนเก่ง เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งเป็นผลจากการที่ประเทศมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความทันสมัย ตามกระแสระบบสังคมโลก (Globalization) ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาเอดส์ ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณีเด็ก ล้วนมีความสัมพันธ์กับค่านิยมจากความความทันสมัย ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดการเตรียมตัวในการเปลี่ยนแปลง ทำให้ระบบต่างๆในสังคม ได้แก่ ระบบครอบครัว ระบบวัฒนธรรม ระบบศาสนา ระบบการศึกษา ระบบชุมชน ระบบสุขภาพ ขาดการทำงานเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์กัน ทำให้สังคมสับสน ขาดทิศทาง ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ส่วนหนึ่งต้องยอมรับว่า ปัจจุบันปัญหาทางสังคมต่างๆ นั้น กลุ่มวัยรุ่น วัยเรียน เป็นกลุ่มบุคคลที่สร้างปัญหา ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน ที่พบบ่อยๆ คือ ขี้เกียจเรียนหนังสือ มีปัญหาเรื่องการเรียน ดื่มเหล้า เบียร์ ปัญหายาเสพติด นักเรียนไม่ค่อยเปิดเผย ชอบทะเลาะวิวาท ต่อต้านต่อกฎระเบียบ ชอบโคตรเรียน มาสาย ไม่มีความอดทน ซึ่งมีสาเหตุที่สำคัญ ดังนี้ คือ

การขาดเรียน หนีเรียน มาโรงเรียนสาย สาเหตุของการมีพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากการที่ จี๊เกียเรียน เบื่อเรียน เบื่อการเข้าแถว หนีไปเพราะรู้สึกสนุกดี ไปเที่ยวเล่นกับเพื่อน เล่นเกมส์ เล่น พนันบอล เล่นสแน็กเกอร์ ดีโก้ กัดปลา สาเหตุของการเบื่เรียน เพราะอาจารย์ดู ชอบตำหนิ บาง วิชาเรียนไม่ทันเพื่อน ทำการบ้านไม่ทัน ไปเที่ยวเตร่มาดื่นไม่ทัน วิชาที่โคดง่ายคือ วิชาเลือกเสรี จริยธรรม เนะแนว เพราะอาจารย์ไม่เช็คชื่อ บ้านอยู่ไกลมาไม่ทัน ไปดู TV

การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ จะดื่มเหล้ากันมากกับเพื่อนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ดื่มเหล้าแล้วสนุก ไม่คิดว่าเสียหยา พ่อก็มักดูค่าเป็นบางครั้งก็ดื่มมากจนเมาผาย อัตราการดื่มส่วนใหญ่จะดื่ม สุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ถ้าเป็นวันธรรมดากลัวดื่นสาย ในช่วงเทศกาลงานใหม่ เพื่อนๆในกลุ่มเดียวกันจะมา เที่ยวแล้วกินเหล้าทุกวัน ทำให้มาโรงเรียนสาย บางคนก็โคดเรียนก็มี คนที่ดื่มเหล้าจะสูบบุหรี่ด้วย

การใช้จ่าย นักเรียนไม่ยอมรับว่าผิด แต่มีบางคนยอมรับว่าใช่ โดยการชักชวนจากเพื่อน ในโรงเรียนแต่ส่วนใหญ่จะเป็นเพื่อนในหมู่บ้าน และเป็นเพื่อนรุ่นพี่ โดยการชักชวนและสอนวิธี การเสพบางคนรุ่นพี่ก็ออกเงินให้เสพก่อน ถ้ามีเงินในตอนหลังก็ช่วยกันออกคนละ 20-30 บาท สำหรับการเสพในโรงเรียนจะเสพได้ไม่มากส่วนใหญ่จะเสพที่บ้าน

การเล่นพนัน ในห้องเรียนนักเรียนจะใช้เป็นที่เล่นการพนันโยนเหรียญกันในช่วงกลางวัน หรือช่วงที่มีชั่วโมงว่าง เวลาที่อาจารย์ขึ้นตรวจก็จะมีคนดูต้นทางให้ นักเรียนจะหนีโรงเรียนทาง ด้านหลังโรงเรียนและด้านข้างโรงเรียน นอกจากนั้นนักเรียนมักชอบเตะฟุตบอลแข่งขันกันและ และมีการเดิมพันซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวมีทั้งในโรงเรียนและในหมู่บ้าน

จากการสอบถามเหตุผลจากนักเรียนกลุ่มเสี่ยง 15 ราย พบว่า นักเรียนหนีเรียน เพราะ ต้องการไปเล่นเกมส์ เล่นสแน็กเกอร์ (8 ราย) เบื่อเรียนวิชาเรียนยาก (9 ราย) อาจารย์บางวิชาดูไม่ อยากรเรียน (9 ราย) หนีออกไปเล่นพนันบอลกับเพื่อน (4 ราย) เหตุผลอื่นๆที่หนีเรียนเพราะเป็นวิชา เลือก อาจารย์ไม่เช็คชื่อ หนีไปบ้านเพื่อน ไม่มีงานส่งอาจารย์ พ่อ แม่ทะเลาะกัน ไปเที่ยวกับแม่ที่มา จากเยอรมัน ดื่นสาย ไปเล่นการพนันกับเพื่อน

จากสภาพปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าว ส่วนหนึ่งเกิดจากตัวชองนักเรียนเองที่มีลักษณะ เฉพาะตัวคือ จี๊เกียเรียนหนังสือ มีปัญหาเรื่องการเรียน ชอบต่อต้านกฎระเบียบของโรงเรียน ความ สามารถในการควบคุมอารมณ์น้อย คุณค่าในตัวเองต่ำ เช่น คำพูดชองนักเรียนที่ว่า

“ตัวเองเป็นคนไม่ดี อดทนไม่ได้ ชอบด่าเพื่อน จี๊เกียจ อยากรดี”

เมื่อถามความรู้สึกที่มีต่อเพื่อนคนอื่นๆ จะมีคำพูดในลักษณะเปรียบเทียบว่า

“พวกเด็กหน้าห้อง” ซึ่งหมายถึงเด็กที่เรียนดี ครูรัก และเป็นเด็กที่ทำงานดีด้วย และยัง เปรียบเทียบว่าตนเอง เป็นเพียง “เด็กหลังห้อง” และเป็นกลุ่มที่คอยก่อแกล้งเพื่อนเวลาเรียน และ ไม่

ชอบเข้าห้องเรียน นอกจากนั้นยังรู้สึกว่าคุณเองไม่มีค่า รู้สึกอิจฉาเพื่อน โดยบอกความรู้สึกถึงเพื่อนคนอื่นกับผู้สัมภาษณ์ว่า

“รู้สึกอิจฉา เพราะเขาเป็นคนเหมือนเรา ทำไมเขาเรียนเก่ง เขานิสัยดี ส่วนเราเรียนไม่เก่ง ใจร้อน โมโหง่าย”

เมื่อสอบถามเป้าหมายในชีวิต นักเรียนกลุ่มเสี่ยงหลายคนมีเป้าหมายไม่ชัดเจน แต่ส่วนใหญ่ต้องการไปเรียนต่อที่วิทยาลัยเทคนิค เรียนครู เรียนช่าง แต่ไม่มั่นใจว่าจะสอบได้ โดยมีทางเลือกในการเรียนไม่มากนัก คือถ้าไม่มีที่เรียนต่อที่อื่น นักเรียนก็คิดว่าจะเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนที่ทำการศึกษา แต่บางคนก็ยังไม่รู้ว่าตนเองจะเรียนอะไร และยังไม่มีความเป้าหมายที่ชัดเจน

จะเห็นได้ว่านักเรียนกลุ่มเสี่ยงขาดความตระหนักในบทบาทหน้าที่และเป้าหมายในชีวิต มีความรู้สึกว่าคุณค่าของคุณต่ำกว่าคนอื่น ไม่มีความภาคภูมิใจในตนเองทั้งด้านการเรียน การทำกิจกรรมการแสดงออกด้านต่างๆ พยายามเรียกร้องความสนใจด้วยการแสดงออกในด้านตรงข้าม เช่น การทำผิดกฎระเบียบของโรงเรียน ไม่เข้าเรียน หนีเรียน

สาเหตุที่สำคัญที่เป็นต้นตอของการที่นักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงนั้นมาจาก การใช้กฎระเบียบภายในบ้าน และภายในโรงเรียน หย่อนยานและไม่มีความคงเส้นคงวาของอาจารย์หรือผู้ปกครองในการทำโทษนักเรียน เช่นในโรงเรียนใช้กฎระเบียบกับนักเรียนบางกลุ่ม เช่น นักเรียนที่มีรายชื่อในฝ่ายปกครอง แต่ในบางกลุ่มไม่ได้ใช้กฎระเบียบอย่างเดียวกัน ทำให้นักเรียนไม่ใส่ใจต่อต้าน ไม่ยอมรับ และไม่ปฏิบัติตาม สำหรับในครอบครัว พ่อ แม่ ไม่มีเวลาใส่ใจในพฤติกรรมของนักเรียนมากนัก บางครอบครัวจะใช้วิธีทำโทษรุนแรง คุณค่าใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล บางครั้งก็ไม่สนใจเพราะไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของลูกได้

“เวลากินเหล้าถ้าเมาไม่มากแม่ก็ไม่ว่าอะไร ในช่วงงานใหม่บางวันไม่ได้กลับบ้านเลย แม่เค้าก็คงไม่รู้ว่าทำอะไร เพราะห้ามก็ไม่ฟัง”

นักเรียนไม่เปิดเผยความจริงกับพ่อแม่ เพราะกลัวว่าพ่อแม่จะทำโทษ กลัวว่าจะเสียใจ บางครั้งพ่อแม่ไม่รู้ถึงพฤติกรรมที่แท้จริงของลูกตนเอง ไม่ยอมรับ ทำให้นักเรียนบ่มเพาะพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

ในอดีตนั้นโรงเรียน และวัดจะตั้งอยู่ในที่แห่งเดียวกัน นักเรียนมีโอกาสได้เรียนรู้ด้านวิชาการ ระบบสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กันไป เมื่อมีการแยกส่วนระหว่าง สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา วัฒนธรรม สถาบันครอบครัว ทำให้แต่ละส่วนทำงานไม่ประสานสอดคล้องกัน ปัญหาต่างๆจึงไม่ถูกแก้ไข การใช้สุรา บุหรี่ กาว ยาบ้า ในกลุ่มวัยรุ่น ถือเป็นเรื่องธรรมดา และมองว่าเป็นโอกาสหนึ่งในชีวิตที่เค้าควรจะได้ทดลอง ถ้าไม่ลองใช้ก็จะสูญเสีย

สิ่งโอกาสในชีวิตวัยรุ่น และมีความเชื่อว่าลองแล้วไม่ติด สามารถเลิกได้ เพราะมีตัวอย่างให้เห็นว่า ในช่วงแรกที่ใช้สามารถทำงานได้นาน สนุกสนาน และไม่มีเงินไม่ใช้ก็ได้ นักเรียนได้รับรู้ว่ายาเสพติดเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่เมื่อลองใช้แล้วในตอนแรกเขารู้สึกดี มีความมั่นใจ สามารถเข้ากลุ่มกับเพื่อนได้ จึงทำให้ใช้ไปเรื่อยๆ อีกทั้งมีแบบอย่างที่เป็นวัยรุ่นรุ่นพี่ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ให้ความสุข ความอบอุ่น เป็นที่ปรึกษาที่ดี เป็นเกราะคุ้มภัยได้ ทำให้เขาเก็บมาเป็นแบบอย่างและยึดถือปฏิบัติ เหมือนกับรุ่นพี่ที่เขาชอบ

1.2 บริบทของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง

ครอบครัว

ลักษณะครอบครัวของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงส่วนใหญ่ร้อยละ 75 เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวที่อยู่รวมกัน พ่อแม่ลูก มีประมาณร้อยละ 20 ที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย คืออยู่รวมกันทั้งปู่ ย่า ตา ยาย มีอยู่ 1 ครอบครัวที่เป็นครอบครัวที่หย่าร้างกัน และนักเรียนอาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง

การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปถึงร้อยละ 50 ที่เหลือเป็นชาวนา และรับราชการ ส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ ต้องออกไปทำงานแต่เช้าและกลับบ้านในเวลาค่ำคืน จึงทำให้ความใกล้ชิดกับลูกมีน้อย ผู้ปกครองบางคนถึงกับบ่นอย่างท้อใจว่า

“เศรษฐกิจมันรัดตัวไม่เหมือนสมัยก่อน ไปทำไร ทำนา จึงไม่ได้ปรึกษาพูดคุยกัน พ่อแม่ลูกออกจากบ้าน ไม่เจอหน้ากัน เจอกันบ้างแต่ไม่มาก” บางคนบอกว่า

“เราไม่มีเวลาสนใจว่าเขาไปเรียนหรือเปล่า เขาเรียนอย่างไร ทำไมเกรดต่ำลง” ทำให้สัมพันธ์ภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีเวลาพูดคุยกัน บางครอบครัวต้องให้ลูกอยู่กับปู่ย่าตายาย แล้วพ่อแม่ออกไปรับจ้างหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้ความใกล้ชิดมีน้อย นักเรียนบางคนบอกว่า “ต่างคนต่างอยู่ ถ้าพ่อแม่ใช้งานก็จะทำ ถ้าไม่ทำก็ไม่ได้เงิน จะเห็นได้ว่า นักเรียนบางคนทำงานบ้านไม่ได้เกิดจากจิตสำนึกว่าเป็นหน้าที่ของตนเอง แต่ทำไปเพราะเรียนรู้อย่างไรแล้วมีผลตอบแทนเป็นที่น่าสนใจ นั่นคือ ได้เงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย

ในเรื่องของบทบาทของครอบครัว นักเรียนกลุ่มเสี่ยงรับรู้่ว่า พ่อแม่คือบุคคลที่ปฏิบัติต่อตนเองดีที่สุดแล้ว โดยการให้โอกาสที่ดี ดักเตือนถ้าลูกทำไม่ดี อยากให้ลูกมีการศึกษาที่ดี มีอนาคตที่ดี อบรมเลี้ยงดู ให้ความสนใจ ดักเตือนเมื่อลูกทำผิด นักเรียนส่วนใหญ่ไว้วางใจแม่มากกว่าพ่อ นักเรียนกลุ่มเสี่ยงจะมีปัญหากับพ่อ เพราะพ่อจะดุและตื๊อแรง และไม่ฟังความคิดเห็น มักใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล เด็กจะรักแม่ เพราะแม่ใกล้ชิด ดังคำพูดที่ว่า

“แม่ชอบเล่นด้วย พุดจาหยอกล้อ เป็นห่วง กับพ่อก็อยมีเวลา พ่อต้องเข้าเวร”

“แม่สอน เป็นห่วง พ่อชอบดุ”

การสื่อสารของพ่อแม่ที่มีความหวังดีแต่ไม่สามารถสื่อสารได้ตรงประเด็นและตรงตามความรู้สึกของผู้รับ ลูกรู้สึกว่าการพูดของพ่อแม่น่าเบื่อหน่าย พ่อบางคนไม่พูด แม่บางคนพูดมากเกินไป ทำให้เด็กเบื่อหน่ายและต่อต้าน พ่อแม่บางคนบอกว่า “เด็กๆสมัยนี้พ่อแม่ดักเตือนไม่ได้เลย จะก้าวร้าวมากกว่าแต่ก่อน” นักเรียนไม่เข้าใจความต้องการของพ่อแม่ เพราะพ่อแม่จะไม่ค่อยพูด แต่แม่จะใช้วิธีการบ่น คำว่า มากกว่าการบอกความต้องการของตนเองในการอยู่ร่วมกัน และในบางครั้งครอบครัวไม่มีการพูดคุยถึงปัญหา เป้าหมาย ของครอบครัวเลย เด็กกลุ่มเสี่ยงรับรู้ว่า พ่อแม่คือบุคคลที่ปฏิบัติต่อตนเองดีที่สุดแล้ว โดยการให้แต่สิ่งที่ดีกับลูก ดักเตือนถ้าลูกทำไม่ดี อยากให้ลูกมีการศึกษาเหมือนาคที่ดี เวลาลูกมีปัญหาพ่อแม่ก็ไม่ทอดทิ้ง อยากให้เรียนในโรงเรียนที่ดี อบรมเลี้ยงดู ให้ความสนใจ ดักเตือนให้ความสนใจ

ในเรื่องของการเป็นแบบอย่างที่ดีทางพฤติกรรมสุขภาพ นักเรียนกลุ่มเสี่ยงรับรู้ว่า การดื่มสุรา สูบบุหรี่เป็นเรื่องปกติ โดยการใช้น้หรืหรือดื่มสุราเป็นสิ่งที่มืเหตุผล ผู้ใหญ่ดื่มสุราหรือสูบบุหรี่เพราะมีความเครียด ดืมเพราะต้องการผ่อนคลายจากการทำงาน อยากสนุก และรับรู้ว่าการดื่มสุราเป็นวัฒนธรรมของคนไทย เวลามืงานสังคม เช่น งานบุญ งานรืนเรืงต่างๆ มืมืสุราเป็นของคู่กันเสมอ “เด็กเห็นตัวอย่างจากผู้ปกครอง เด็กเอาแบบอย่างจากผู้ปกครอง” และมองว่า การดื่มสุราเป็นเรื่องปกติธรรมดา นักเรียนกลุ่มเสี่ยงบอกว่า

“ผู้ใหญ่บ้านคอนยางกินเหล้าให้เด็กดูเป็นธรรมดาอยู่แล้ว”

“ที่บ้านพ่อชอบกินเหล้า เพราะเครียด ทำงานหนัก”

“พ่อเริ่มม่มีเวลา เพราะดืมเหล้ามืมากทุกวัน เป็นครูประถม พ่อดืมเพราะชอบ มืความสุข”

แต่การดื่มสุรา สูบบุหรี่ของผู้ใหญ่ไม่มีส่วนซักรันำให้เด็กใช้สารเสพติด การใช้เกิดจากตัวของผู้ใช้เองที่ต้องรู้จักแยกแยะความผิชอบชั่วดี โดยเฉพาะสุรา เด็กรับรู้ว่าเมื่อใช้ไปนานๆอาจทำให้เกิดโรคตับ หรือเป็นไวรัสตับอักเสบได้ เมื่อพิจารณาการเป็นแบบอย่างในครอบครัวพบว่า ทุกครอบครัวมืพ่อเป็นผู้ใช้สุราหรือสูบบุหรืหรือใช้ทั้งสองอย่าง นอกนั้นก็เป็ญาคติที่ใกล้ชิด เช่น ลุง พี่ชาย

นักเรียนรับรู้ว่าเรื่องกฐะเบียบในบ้านว่าเป็นสิ่งที่ดีเป็นการฝึกความรบัผิชอบ ให้ครอบครัวรักและเข้าใจกันไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง ทำให้บ้านมืความสะอาด เป็นระเบียบ มืการแบ่งหน้าที่กันทำ แต่ม่ชอบการเข้มงวดมาก เพราะจะรู้สึกอึดอัด กฐะเบียบมือยู่ในบ้านส่วนใหญ คือ การห้ามกลับบ้านดึก ห้ามขับรถเร็วกลับบ้านให้ตรงเวลา มื 1 รายบอกว่าบังคับจิตใจเกินไป เพราะพ่อชอบสร้างกฐะเบียบมืมากมาย นักเรียนกลุ่มนี้ชอบอิสระม่ชอบถูกควบคุมมาก ดังคำพูดของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ว่า

“ชอบอยู่ที่บ้านอิสระดี กรอกน้ำ 2-3 ขวด ก็เสร็จแล้ว”

“บางครั้ง ก็ดื่มเหล้า 3-4 วัน ไม่สามารถมาโรงเรียนได้ ในช่วงงานใหม่ กลับบ้าน แม่ก็บ่นแต่ไม่ว่าอะไร เพราะเป็นเทศกาล ปีหนึ่งมีครั้งเดียว “ และจากคำพูดของผู้ปกครองนักเรียน ที่ว่า

“ลูกชายที่บ้านไม่อ่านหนังสือ ไม่รับผิดชอบ ไม่ซักเสื้อผ้า”

จะเห็นว่า เด็กขาดวินัยในตนเอง และเมื่อมีปัญหาในเรื่องของกฎระเบียบภายในบ้าน พ่อแม่ก็ไม่ได้เข้มงวดและปฏิบัติไม่คงเส้นคงวา ทำให้นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของการมีระเบียบวินัย

กลุ่มเพื่อน

นักเรียนกลุ่มเสี่ยง ยอมรับว่าเพื่อนมีอิทธิพลต่อเขามาก เช่น การโดดเรียน ก็เพราะเพื่อนชวนและบางครั้งตัวเองก็ไม่อยากเรียนเพราะเบื่อวิชาที่เรียน เรียนไม่ทัน ไม่ได้ทำการบ้านส่งอาจารย์ อยากไปเล่นเกมส์ เพราะไปกับเพื่อนแล้วสนุก มีความสุข สนุกกว่าการเรียนหนังสือ การคบเพื่อนมีทั้งเพื่อนที่อยู่โรงเรียนเดียวกันและเพื่อนรุ่นพี่ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ชอบเพื่อนรุ่นพี่ที่อยู่ในหมู่บ้าน เพราะ

“เขาขับรถมอเตอร์ไซด์เก่ง เป็นที่ปรึกษาได้ เวลามีปัญหากับเด็กบ้านอื่น เขาสามารถคุ้มครองได้”

นักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้ความเห็นว่า เพื่อนที่คบกันต้องสามารถพึ่งพาได้ ช่วยเหลือกัน เข้าใจกัน คุยสนุก เอาใจใส่เป็นที่ปรึกษา นักเรียนกลุ่มเสี่ยงยอมรับว่าชอบคบเพื่อนที่มีนิสัย บุคลิกคล้ายกัน ถึงแม้ว่าเพื่อนจะสูบบุหรี่และใช้ยาบ้าก็ตาม เพื่อนที่สนิทจะมีสนิททั้งในและละแวกบ้าน และโรงเรียน พฤติกรรมการทดลองใช้บุหรี่และยาบ้า ส่วนหนึ่งก็ได้รับอิทธิพลจากเพื่อนให้ทดลองใช้ หากไม่ทดลองก็จะเสียโอกาส และไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน การรวมกลุ่มในโรงเรียนทำให้นักเรียนรู้สึกว่าได้ได้รับความสนใจจากกลุ่มอาจารย์ เช่นกรณีการเป็นกลุ่มเด็ก หลังห้อง ที่ไม่ค่อยเรียนหนังสือ และมักเข้าห้องน้ำบ่อย และแซวเพื่อนผู้หญิง นักเรียนกลุ่มนี้รับรู้ว่าเพื่อนๆ และครูไม่ชอบ แต่ก็พยายามทำตัวให้เป็นจุดเด่นเพื่อให้คนอื่นๆ หันมาสนใจตนเองบ้าง บางครั้งก็ฝ่าฝืนกฎระเบียบ เช่น การไว้ผมยาว มาโรงเรียนสายซึ่งนักเรียนคนอื่นๆ ก็มีความเห็นคล้ายกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงเพราะเป็นภาพลักษณ์ที่สำคัญของวัยรุ่น

กลุ่มเพื่อนที่เรียนดีก็คบกันไม่สนิทมาก เพราะนักเรียนกลุ่มเสี่ยงรู้สึกถึงความแตกต่าง เพราะเขาเป็นนักเรียนที่เก่ง กลัวถูกจับผิดเพราะตนเองเรียนไม่เก่งชอบทำผิดกฎระเบียบของ

โรงเรียน บางครั้งนักเรียนกลุ่มเสี่ยงรู้สึกอิจฉาเพื่อนนักเรียนกลุ่มนี้ทั้งนิสัยดี เรียนเก่ง ไม่มีปัญหาเหมือนกลุ่มตัวเอง

เมื่อทำสนทนากลุ่มในนักเรียนกลุ่มที่มีความประพฤติดีนั้น นักเรียนมองภาพนักเรียนกลุ่มนี้ว่ามีปัญหา ต้องการการยอมรับ เพราะตนเองก็ไม่ได้มีสภาพแตกต่างไปจากเขาเช่นกัน มีครอบครัวที่แตกแยก เคยทดลองยาบ้า แต่ก็ไม่ได้ติด จึงมีความรู้สึกเห็นใจ อยากช่วยเหลือเพื่อนที่มีจิตใจอ่อนแอ

สภาพชุมชน

ชุมชนรถไฟ เป็นชุมชนแออัด เป็นแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่นที่ไม่ได้เรียนหนังสือ และนักเรียนที่หนีโรงเรียนออกไปในตอนกลางวัน ผู้นำบ้านคอนยางกล่าวว่า

“จุดดังกล่าวเป็นจุดอันตราย เพราะติดกับชุมชนรถไฟ” ผู้ปกครองนักเรียนและแม่ค้าได้บอกว่า แหล่งมั่วสุมของนักเรียนจะอยู่แถวคลองน้ำ ร้านก๋วยเตี๋ยวข้างวัดป่า ร้านจำป๊ะ หมู่บ้านเกสร นักเรียนมักจะหนี ไม่หนีเรียนในช่วงเช้า 4-5 โมงเย็น ไปอยู่ริมรั้วข้างวัดป่า จะเห็นว่าชุมชนรอบๆ โรงเรียนเป็นจุดที่อันตราย มีแหล่งที่วัยรุ่นใช้เป็นที่พักปะกัณ เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ไม่เหมาะสม เช่น เล่นสแน็กเกอร์ ดื่มเหล้า มั่วสุม ยาเสพติด ทั้งกัญชา ยาบ้า กาว ดังคำพูดของแม่ค้าในโรงเรียนว่า

“ก็มีนี่แหละค่ะ ในหมู่บ้านเกสร ก็ร้านจำป๊ะ (ร้านเกมส์) ทางฝั่งบ้านคอนยางก็สแน็กเกอร์ เด็กเรียนป๊อปเด็กก็ไปแถวนี้กันเยอะ ร้านไม่ปิดก็ไม่ยอมกลับบ้านกัน แล้วก็มียกที่หนึ่งที่ชุมชนรถไฟ ที่นี่จะเป็นร้านขายยา แต่อันนี้เราจะไม่พูดถึง” ในโรงเรียนติดกับโรงเรียนแห่งนี้จะมีกีฬาตอนเย็น เช่น ตะบอล ตะตะกร้อ หลังกลาง**ลงมีคนไปเสพยาบ้าข้างโน ไปส่งยาบ้าข้างทางรถไฟ จุดนี้เป็นจุดเสี่ยงเพราะเด็กจบมาจากโกทามาเรียนต่อที่นี้เยอะ

จากการที่คณะวิจัยได้ทำกลุ่มสนทนา (Focus group) ในกลุ่มผู้นำชุมชน 4 หมู่บ้านรอบๆ โรงเรียน ได้แก่ บ้านหนองไผ่ บ้านโนนม่วง บ้านคอนยาง บ้านหนองหิน มีสภาพดังนี้

บ้านหนองไผ่ เป็นหมู่บ้านมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท ขนาด 2,065 หลังคาเรือน ประชากร 4,096 ราย มีการอพยพย้ายถิ่นมาจากที่อื่น ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ประมาณร้อยละ 80 มีอาชีพรับราชการไม่มีปัญหาในครอบครัว ปัญหาในชุมชน คือชาวบ้านมีความแตกต่างกันในด้านความรู้ อาชีพ การศึกษา ทำให้การรวมกลุ่มยาก

“ชุมชนผมมีตั้งแต่ ป.4 ถึง ด็อกเตอร์”

มีการจัดระเบียบการดูแลชุมชนโดยแบ่งเป็นคุ้มๆ เช่นคุ้มรถไฟ คุ้มมิตรภาพ คุ้มกลางบ้าน มีการรวมการรับผิดชอบ และมีตัวแทนเยาวชนร่วมเป็นกรรมการด้วย ความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านไม่

แน่นแฟ้น มีการรวมกลุ่มในชุมชนน้อย การทำกิจกรรมในชุมชน การร่วมมือกันลงมามีกิจกรรมมีน้อย แต่จะให้การสนับสนุนในเรื่องของเงิน ดังคำพูดของผู้นำชุมชน ที่ว่า

“ถ้ามีบุญมีทาน มีกิจกรรมก็จะร่วมมือช่วยเหลือกัน แต่จะให้เขาลงมาร่วมจะไม่มา แต่จะให้การสนับสนุนเรื่องเงินเป็นอย่างดี”

“การประชุม เว้นมา 2 เดือน ความร่วมมือไม่ค่อยดี มากัน 5-10 คน พอให้เสร็จๆไปตามหน้าที่รับผิดชอบ โรงเรียนส่งหนังสือ อำเภอ อนามัย (บัตรทอง) เราก็ประกาศแต่ไม่มีใครมารับ

ปัญหาหาเสพติด มีอยู่บ้างส่วนใหญ่มักจะเป็นคนที่อื่นมาเสพยา แต่ไม่ได้เป็นเด็กในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนได้บอกว่า “มี แต่เป็นทางผ่านของยาเสพติด เป็นที่พักแล้วก็ไปที่เสพก็มีบ้าง” แต่เดิมบ้านหนองไผ่ก็มีการเสพและขายยาเสพติดอยู่บ้าง แต่ในปัจจุบันมีน้อยเพราะมีการปราบปรามมาก ดังคำพูดของผู้นำชุมชนที่ว่า “พวกที่มีบัญชีอยู่ในคุกหมดแล้ว” การแก้ไขปัญหาหาเสพติด ให้ช่วยกันสอดส่องดูแล หากพบผู้เสพจะแจ้งหน่วยเหนือนำไปตรวจและนำไปบำบัด สำหรับการแก้ไขปัญหาหาเสพติด ผู้นำชุมชนให้ความเห็นว่า

“ผู้ปกครองสำคัญที่สุด ส่วนมากจะปกป้องบุตรหลานตนเอง ไม่ยอมรับว่าลูกตนเองติดหรือเสพ แม้กระทั่งครู หากรู้ก็ไม่กล้าแจ้งพ่อแม่ ปัญหาที่แก้ไม่ได้ เพราะเด็ยนี้ครู-อาจารย์ก็ลงโทษด้วยการตีไม่ได้”

สภาพปัญหาหาในหมู่บ้านดังกล่าว มีลักษณะเหมือนกับชุมชนเมือง ต่างคนต่างอยู่ไม่สนใจซึ่งกันและกันประกอบกับการไม่ได้มีถิ่นฐานอยู่ที่นี้แต่เดิม ทำให้เกิดความห่างเหินไม่เห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มของชุมชน ปัญหาหาเสพติดเป็นปัญหาที่ทุกคนว่าอำนาจรัฐเท่านั้นที่จะจัดการได้ การจัดกิจกรรมในชุมชนเป็นไปได้ยากเนื่องจากทัศนคติของคนในครอบครัวต่อการติดยา นั้นมองว่าเป็นสิ่งที่น่าอาย เป็นเรื่องที่จะถูกประจาน ชุมชนจึงคิดว่าน่าจะเป็นเรื่องของการปราบปรามน่าจะได้ผลดีกว่า

บ้านดอนยาง เป็นหมู่บ้านขนาด 527 หลังคาเรือน ประชากร 2,313 ราย ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง ลักษณะหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านกิ่งเมืองกิ่งชนบท มีโรงเรียนมัธยมขยายโอกาส 1 โรงเรียน มีนักเรียนประมาณ ๓๐๐ คน อาชีพของประชาชน

ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ รับจ้าง หมู่บ้านดอนยางเป็นหมู่บ้านเดิมที่มีการปกครองแบบเครือญาติ เป็นหมู่บ้านที่มีครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย ส่วนใหญ่อยู่ร่วมกัน ไม่มีปัญหาการหย่าร้าง ชาวบ้านมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่ง

กันและกันเป็นอย่างดี ดังคำพูดของผู้นำชุมชนที่ว่า

“เป็นหมู่บ้านที่มีน้ำใจมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ อยู่กันแบบเครือญาติ”

ปัญหาที่ผู้นำชุมชนมีความสนใจมาก คือปัญหายาเสพติด สิ่งมีนเมา โดยผู้นำชุมชนบ้านดอนยางให้ความเห็นว่า “เป็นปัญหาใหญ่ รุนแรง ในกลุ่มเยาวชน พวกนอกโรงเรียน เป็นนักเรียนที่โดนไล่ออกจากโรงเรียน.....”

ปัญหาเสพติดของเยาวชนในหมู่บ้านดอนยางเป็นต้นนอกกระบวนการศึกษา ซึ่งถูกไล่ออกจากโรงเรียน มีบางส่วนกลับเข้ามาเรียนที่โรงเรียนในหมู่บ้าน สำหรับสาเหตุที่นักเรียนไปใช้สารเสพติดนั้น ผู้นำชุมชน ให้ความเห็นว่า

“เด็กอยากทดลอง เคยอยู่กันเป็นกลุ่ม ติดจากเพื่อน กินยาเสพติดแล้วสามารถกินเหล้าได้ทั้งวัน สามารถร่วมเพศได้นาน ผู้หญิงจะมีความต้องการทางเพศ ผู้ชายใช้ยาเพราะต้องการดื่มของมีนเมา เด็กผู้ชายชอบประเภทสูบบุหรี่ขมขื่น”

“อยากลอง เป็นแฟชั่น โดนหลอก ถูกหลอกโดยผสมเบียร์ หรือน้ำ”

“เด็กสมัยนี้ พ่อ แม่ ตักเตือนไม่ได้เลย จะก้าวร้าวมากกว่าแต่ก่อน

การรับรู้สาเหตุ และความต้องการของเยาวชนในการใช้สารเสพติด ของผู้นำชุมชน เป็น การรับรู้ถึงฤทธิ์ของการใช้ยาบ้า และเรื่องของค่านิยมในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งผู้นำชุมชนได้สังเกตจากพฤติกรรมของเยาวชน และข้อมูลจากสื่อต่างๆ สำหรับปัญหาความอบอวนในครอบครัวเป็นเรื่องรองลงมา ปัญหาที่พบคือ เด็กวัยรุ่นในปัจจุบันขาดวินัย และมักจะไม่นับถือฟังพ่อแม่ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง

กลุ่มเยาวชนที่ใช้สารเสพติด ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยเรียนมากกว่า โดยสังเกตเห็นว่านักเรียนมักแหว่ไร่เดียวดายก่อนเข้าโรงเรียน ผู้ปกครองให้เด็กไปโรงเรียนทุกวันแต่เด็กไปไม่ถึงโรงเรียน สถานที่นัดพบกันของเด็กที่ติดยา ได้แก่ โรงเรียนทุ่งนา ที่โล่งแจ้ง คลองน้ำ ที่ใดก็ได้ที่เด็กต้องการซื้อสังเกตบุคลิกภาพของเด็กที่ติดยา คือ เด็กจะพูดมาก พูดบ่อยๆ เด็กที่พกพก และดูที่ตา เด็กติดยาดูจะลอกแตก ตาเหลือก หน้าไม่มีสีสัน ขยับ ตาลอย อารมณ์ดี หน้าซีดเหลืองผอม ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงจะปล่อยตัว ชอบทำงานกลางคืน”

การแก้ไขปัญหายาเสพติด ชุมชนให้ความสำคัญกับการปราบปราม การบำบัดรักษา ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ผู้ปกครองไม่ยอมรับว่าเด็กเสพ เวลาที่บอกกล่าวถึงพฤติกรรมของลูกหาว่าผู้นำชุมชนใส่ร้าย เกิดความเข้าใจผิดผู้ปกครอง นอกจากนั้นผู้ปกครองยังปกปิด ปกป้องลูกและไม่ให้ความร่วมมือ และชุมชนยังจัดกิจกรรม เพื่อให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่นการเล่นกีฬาได้แก่เตะกร้อ ฟุตบอล แต่การเล่นกีฬา เป็นเหมือนดาบสองคมเยาวชนในบางกลุ่มถ้าไม่กินยาจะเล่นกีฬาไม่ได้ ดังคำพูดของผู้นำชุมชนที่ว่า

“ก่อนแข่งจะกินเหล้า กินเหล้าเสร็จกินยา ไม่งั้นไม่มีแรงแข่งกีฬา”

จะเห็นว่า การแข่งกีฬาที่มุ่งเล่นเพื่อการพนัน และต้องเอาชนะกันเพียงอย่างเดียว ทำให้เยาวชนมีค่านิยมในการเล่นกีฬาที่ไม่ถูกต้อง ที่จะมุ่งเน้นให้เยาวชนเกิดความรักสามัคคี มีความมานะบากบั่น อดทน อดกลั้น ในการฝึกซ้อม แทนที่จะใช้สารกระตุ้นเพื่อการเอาชนะ โครงการลานกีฬาเพื่อต้านยาเสพติดควรจะมีการทบทวน และสร้างเสริมค่านิยมเพื่อต้านยาเสพติดอย่างจริงจังมากกว่านี้ ชุมชนดังกล่าวได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการปรึกษากันก่อนในคณะกรรมการ จะทำข้อตกลงในหมู่บ้านก่อนว่าจะดำเนินการอย่างไร ผู้ปกครองต้องให้ความร่วมมือหากรายได้โดยอมรับว่าเสพยา ชุมชนจะช่วยเหลือโดยส่งไปที่ศูนย์บำบัด และให้การช่วยเหลือ แต่ยังมีปัญหาในบางกลุ่มที่ไม่ยอมเลิก จะอาศัยการจัดการจากภาครัฐ ซึ่งชุมชนก็ตระหนักว่าไม่ได้ผลเท่าที่ควร

บ้านหนองหิน เป็นหมู่บ้านใหญ่ ขนาด 518 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 1,974 ราย เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ เป็นชุมชนเก่าแก่ ที่อยู่กันแบบพี่น้อง ไม่มีกฎระเบียบในหมู่บ้านที่ตายตัว ถ้าใครทำความผิดก็ไปหาผู้ใหญ่บ้าน ครอบครัวยุคใหม่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีพ่อแม่ลูกอยู่ด้วยกันครอบครัวยุคใหม่มีบ้างพอประมาณ ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องที่มีบ้านอยู่ใกล้กัน ไปมาหาสู่กันได้ ปัญหาการหย่าร้างมีน้อย ปัญหาที่พบในกลุ่มเยาวชนคือปัญหายาเสพติด ที่มีมากคือกัญชา ยาบ้า ราคาเม็ดละ 200 บาท ลักษณะของผู้เสพ ถ้าเป็นนักเรียน จะใช้ยาบ้ามาก กัญชาพวกมีอายุจะเสพยาผู้นำชุมชน รับรู้ถึงพฤติกรรม และอาการ สภาพของผู้ใช้สารเสพติด ดังนี้

“พวกที่ไม่เรียนติดกัญชา พวกนักเรียนติดยาบ้า ส่วนมากจะไปเสพยาที่คลองน้ำทั้งหญิงและชายจะมีอาการเพี้ยนๆ”

“พวกยาเสพติดจะติดหรือไม่อยู่ที่ใจ”

สำหรับสาเหตุที่เด็กติดยานั้น ผู้นำชุมชน บอกว่า เกิดจากการลอกเลียนแบบของกลุ่มวัยรุ่น การทำเป็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ สภาพจิตใจของผู้ติดยาเสพติด ดังคำพูดที่ว่า

“เด็กไปโรงเรียนได้รับอิทธิพลจากเพื่อน เรียนไม่ทันเพื่อน หนีเรียนไปพบเพื่อนที่เสพยา”

“เกิดจากชุมชน สิ่งแวดล้อม เลียนแบบผู้ใหญ่ เช่นการพนัน ผู้ใหญ่เล่นเด็กเล่นตาม”

“เกิดจากสภาพจิตใจที่ไม่อบอุ่น ทำตามเพื่อน”

“มีเด็กติดยามากขึ้น จำนวนที่นำกลั้ว กัญชาจะมีมาก จะมีพวกมียาส่งมา”

ความต้องการของชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติด นั้น ได้แก่ การปราบปราม การบำบัดรักษา และความเข้าใจของครอบครัวในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า

“เด็กออกจากสถานบำบัดมาเหมือนเดิมเพราะอะไร”

“อยากให้ทางการลงมาช่วย กรรมการต้องทำมาหากินไม่กล้าไปขว้างทาง กลัวอันตราย เคยชี้แนะให้ทางการลงมาดูแล”

“ผมเป็น อสม. ติดตามเด็กที่ออกจากคุก สังเกต เห็นว่า มันไปโกหกศาล พอเสร็จคดี ก็เหมือนเดิม เมื่อผู้ใหญ่บ้านไปจับแล้วไม่ปลดปล่อย ก็แจ้งให้ทางการจัดการ”

“ปัญหาคือผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ รู้ว่าลูกหลานตัวเองไม่ดี ก็ไม่ยอมรับ พ่อแม่ต้องรู้ว่าลูกหลานตัวเองเป็นอย่างไร”

จากการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้นำชุมชนมีความตระหนักในปัญหายาเสพติดเป็นอย่างดี โดยให้ข้อคิดว่าชุมชนต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้ คือต้องเริ่มที่ครอบครัวก่อนและพยายามให้พ่อแม่ดูแลเอาใจใส่ลูกหลาน ตลอดจนชุมชนต้องช่วยเหลือกัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าปัญหาเสพติดในบ้านหนองหินมีปัญหารุนแรงที่ชาวบ้านเองก็ตระหนักและให้ความสำคัญกับปัญหานี้ และได้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ ได้มี

การนำผู้เสพไปสาบาน เข้ารับการบำบัดรักษา แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้

บ้านโนนม่วง เป็นหมู่บ้านใหญ่ ขนาด 3,944 หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ประชากร 6,874รายเป็นชุมชนเก่าแก่ ที่อยู่กันแบบพี่น้อง ไม่มีกฎระเบียบในหมู่บ้านที่ตายตัว ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นชุมชนเขตกึ่งเมืองกึ่งชนบท อยู่ติดกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมี 2 ลักษณะคือเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และความสัมพันธ์แบบต่างคนต่างอยู่ เพราะชุมชนดังกล่าวจะมีบุคคลอพยพเข้าไปอยู่มาก มีอาชีพที่หลากหลายทั้งรับราชการ รับจ้าง ค้าขาย ทำงานบริษัท กลุ่มแม่บ้านส่วนหนึ่งทำงานส่วนตัวรับซักเสื้อผ้า และเป็นแม่บ้านให้อาจารย์ และข้าราชการในมหาวิทยาลัยขอนแก่น คนว่างงานน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เป็นชุมชนที่พออยู่ พอกิน จากการสำรวจของรัฐบาล ปัญหาที่ชาวบ้านคิดว่าสำคัญมากของบ้านโนนม่วง คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อม สภาพหมู่บ้านเป็นเหมือนกะทะจึงมีน้ำเสีย ขยะมูลฝอยมาก ปัญหาของเด็กวัยรุ่นก็มีบ้างแต่ไม่ใช่ว่าปัญหาใหญ่เพราะเขาเชื่อฟัง ให้ความเคารพผู้อาวุโส ทางคณะกรรมการหมู่บ้านมีการประชุมฝ่ายปกครองในหมู่บ้าน ในเรื่องปัญหาเสพติด ตั้งคณะกรรมการผ่านรักษาความสงบ ผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน มีฝ่ายข่าว ฝ่ายเฝ้าระวัง ฝ่ายข่าวต้องสืบให้รู้และแจ้งกันนั้น การใช้สารเสพติดก็มีบ้าง แต่ครอบครัวไม่เชื่อและไม่ยอมรับ และโทษที่ไปกล่าวหาว่าลูกเขาติดยา ผู้นำชุมชนเห็นว่า พ่อแม่ต้องดูแลลูกให้ดี เพราะมันเป็นธรรมชาติของคนที่เขาสู่วัยรุ่น สิ่งแวดล้อมในสังคมปรับตัวเร็ว วัยรุ่นรู้ไม่เท่าทันก็มีโอกาสหลงทางได้ ถ้าพบเด็กติดยาในหมู่บ้านต้องรับผิดชอบร่วมกันระหว่าง พ่อแม่ ผู้ปกครองของหมู่บ้าน บอกลูกหลาน อย่าอยากลอง ระวังเพื่อน ใฝ่ร้อนอย่าไปจับ รับรองปลดปล่อย

การสนทนากลุ่มบ้านโนนม่วงนั้น กำนันจะมีอิทธิพลในกลุ่มสนทนาทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ชัดเจนในบางเรื่องโดยเฉพาะในเรื่องปัญหายาเสพติด เพราะบ้านโนนม่วงเป็นหมู่บ้านของกระทรวงมหาดไทยที่ได้ขึ้นทะเบียนว่าเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด

โดยสรุปสภาพแวดล้อมในชุมชนนั้น แต่ละชุมชนมีสภาพที่แตกต่างกัน ได้แก่ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน ระบบการดูแลภายในชุมชน อาชีพ รายได้ แหล่งมั่วสุม สภาพครอบครัว ทำให้ในบางชุมชนมีปัญหาเสพติดที่รุนแรง การแก้ไขทำได้ลำบากเพราะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ชุมชนมีความตระหนักร่วมกันว่าครอบครัวและชุมชนต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้เพราะมันทำลายทรัพยากรบุคคล ทำลายสังคม ปัญหาที่พบมากคือ การเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีในเรื่องการใช้สารเสพติดของผู้ใหญ่ พ่อแม่ไม่ยอมรับว่าลูกติดยาหรือขายยาเสพติด พ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอน และให้คำปรึกษา พ่อแม่ความเข้าใจในปัญหาการใช้สารเสพติด ปัญหาค่านิยมความทันสมัยแพร่ระบาดในกลุ่มวัยรุ่น ชุมชนขาดความช่วยเหลือจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ปัญหาเสพติดเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานทั้งทางด้านกฎหมาย สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา จึงควรมีการแก้ไขโดยการระดมพลังในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

บทที่ 5

สรุปข้อค้นพบจากการวิจัย

การวิจัย ในโครงการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ กรมสามัญศึกษา ขนาดใหญ่ จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยแบบ Participatory Action Research มีข้อค้นพบจากการวิจัยดังนี้ คือ

5.1 การจัดทำโครงร่างการวิจัย การเขียนโครงร่างวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้และเข้าใจถึงกระบวนการทำ PAR ที่เป็นการทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาโดยมีส่วนร่วมและเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตระหนักและร่วมมือกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน ซึ่งเป็นการวิจัยที่ยาก เห็นผลช้าแต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือ การพัฒนาตนเองของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้เรียนรู้ว่าการทำงานร่วมกันของสององค์กร คือ โรงเรียน และศูนย์บำบัดรักษาเสพติดจังหวัดขอนแก่นที่มีบทบาทต่างกัน มีความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาเสพติดต่างกัน อีกทั้งปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องชื่อเสียงของโรงเรียน การเปิดเผยข้อมูลของนักเรียนต้องดำเนินการโดยละมุนละม่อม เพื่อไม่ให้ให้นักเรียน และโรงเรียนถูกตีตราจากสังคม

บทเรียนที่ได้ ในการเขียนโครงร่างการวิจัย “การศึกษาการพัฒนาศักยภาพนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดขอนแก่น” ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้และเข้าใจถึงกระบวนการทำ PAR ที่เป็นการทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหา โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชน ผู้ปกครองเกิดความตระหนัก และร่วมมือกันแก้ไขปัญหา ซึ่งการวิจัยลักษณะนี้แม้จะเห็นผลช้า แต่ผลที่ได้รับคือ การพัฒนาตนเองของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และได้เรียนรู้ว่าการทำงานร่วมกันสององค์กร ที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน มีความยากลำบากในการประสานงานกัน แต่หากทั้งสองฝ่ายต่างร่วมมือกันเสียสละเวลา และมีความตั้งใจจริงย่อมเกิดประโยชน์อย่างมาก

จากการประสานงานเพื่อพัฒนาโครงร่างการวิจัยครั้งนี้ จะเห็นว่า การประสานงานระหว่างโรงเรียนและทีมวิจัยดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว และได้รับความร่วมมืออย่างยิ่ง ทั้งๆ ที่ปัญหาเสพติด เป็นปัญหาที่สถานศึกษาหลายแห่งหลีกเลี่ยงและไม่ต้องการเปิดเผย เพราะทำให้เสียภาพพจน์ของโรงเรียน แต่โรงเรียนที่ทำการศึกษา โดยเฉพาะผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง มีนโยบายที่ต้องการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง จึงเปิดรับคณะผู้วิจัยที่จะมาช่วยเหลือสนับสนุนให้การดำเนินการตามนโยบายโรงเรียน ประสบผลสำเร็จรวมทั้งการมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคณะผู้วิจัยกับคณะครู อาจารย์ในโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้เกิดความร่วมมือกันเป็นอย่างดีระหว่างโรงเรียนและศูนย์บำบัดรักษาเสพติดขอนแก่น

5.2 การสร้างความตระหนักของครู อาจารย์ในโรงเรียน นั้นทำได้โดยการเปิดให้อาจารย์ได้มีส่วนร่วม และเสนอความคิดเห็น ทำให้อาจารย์ปรับวิธีคิดใหม่ในการช่วยแก้ปัญหาเด็กกลุ่มเสี่ยง และเพิ่มความเอาใจใส่ เข้าใจเด็กมากขึ้น เป็นที่พึ่งของเด็กกลุ่มเสี่ยง และพยายามช่วยแก้ไขปัญหาวุฒิกรรมเด็กกลุ่มเสี่ยงอย่างเต็มที่

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล มีปัญหาเนื่องจากการสร้างเครื่องมือมีปัญหาเรื่องแบบสอบถามที่มีลักษณะปลายปิดจึงได้มีการประชุมอบรม เรื่องการทำแบบสอบถามและการจดบันทึกและทำความเข้าใจถึงคำว่า “พฤติกรรมเสี่ยง” (รายงานการประชุมครั้งที่ 5/2544) หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลได้มีการนำเสนอข้อมูลในการประชุม มีข้อเสนอแนะ ในการทำแบบสอบถาม คือ

- กลุ่มเสี่ยง - การหาข้อมูลต้องลึกพอที่จะเป็นการเสี่ยงจริงหรือหาให้นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงจริง
- กลุ่มชุมชน - ควรมีบรรยากาศของการประชุมชาวบ้าน การมีส่วนร่วมของชุมชน ควรมีการเตรียมชุมชนก่อนลงไปทำ Focus group
- กลุ่มผู้บริหาร - ควรให้มีการเจาะลึก ถึงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ความร่วมมือของครูอาจารย์ การดูแลและเด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยง เหมาะสมเพียงใด

การสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้บริหาร ครูอาจารย์นักเรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มบุคลากรในโรงเรียน ผู้สัมภาษณ์ควรเป็นบุคคลอื่นๆภายนอกโรงเรียนไม่ใช่ครู อาจารย์ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเปิดเผยข้อมูลมากขึ้น และการเก็บข้อมูลในช่วงแรก ได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากนักเรียน กลุ่มเสี่ยง ผู้นำชุมชน กลุ่มแม่ค้า นักการภารโรงในโรงเรียน ทำให้เข้าใจถึงความคิด ของผู้บริหารและได้เรียนรู้วิธีการจูงใจให้ผู้บริหารเห็นคล้อยตาม ได้เรียนถึงการมีส่วนร่วมในการทำ Focus group และนักวิจัยได้เรียนรู้การตั้งคำถาม การบันทึกการถอดคำพูดจากเทป

5.4 การตรวจสอบข้อมูล จากนักเรียนกลุ่มเสี่ยงโดยการทำ AIC. นักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่เข้ามาทำกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาในโรงเรียนได้เสนอภาพของโรงเรียนที่ต้องการในรูปโครงการ “ครูเข้าใจเด็ก” โครงการ “มาเข้าเรียนกันเถอะ”โครงการ “โรงเรียนปลอดภัยเสพติด”

หลังจากนั้นมีการประชุมกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง ต่อการใช้สารเสพติดโดยใช้กระบวนการ AIC. ในวันที่ 18-19 เมษายน 2545 กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมประชุมได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติดในรูปโครงการ กีฬาชุมชนเข้มแข็งรวมแรงด้านยาเสพติด การมองคน และโครงการชุมชนสุขภาพดีด้วยวิถีไทย

5.5 ขั้นตอนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยมีปัญหาได้ข้อมูลมาแล้วแต่ไม่สามารถนำมาเขียนเป็นรายงานได้ ทางสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้จัดอบรมนักวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างดัชนีการบรรยาย ไว้สรุปข้อมูลจากดัชนี แต่ยังไม่ได้อธิบาย เนื่องจากผู้วิจัยไม่มีประสบการณ์ จึงต้องทำความเข้าใจและศึกษาการทำดัชนีให้เข้าใจก่อนทำการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากทีมวิจัยมาจาก 2 หน่วยงาน การทำวิจัยแบบ PAR เป็นแนวคิดวิจัยที่ทีมวิจัยไม่มีประสบการณ์การเรียนรู้มาก่อน ทำให้ต้องเสียเวลากับการปรับกระบวนการคิด และวิธีการในการเรียนรู้กระบวนการวิจัย ระยะเวลาประมาณ 5-6 เดือน ก่อนที่จะเริ่มเข้าใจกระบวนการวิจัย น่าจะเป็นข้อเสนอให้ สวรส. ได้มีการอบรมให้ความรู้ก่อนจะทำวิจัย
2. งานวิจัยเชิงนี้จำเป็นต้องให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียของผลการวิจัย ดังนั้นการให้ทุนวิจัยโครงการวิจัยแบบ PAR จำเป็นต้องมีการสนับสนุนทุน และเวลามากกว่าโครงการวิจัยลักษณะอื่น เพื่อให้ผลงานวิจัยนั้นมีการนำไปแก้ปัญหาที่ยั่งยืน
3. แม้ว่าทีมวิจัยได้มีประสบการณ์ มีแนวคิดใหม่ในการแก้ปัญหา และเริ่มมีความตระหนักรู้ (self-awareness) ในการแก้ปัญหาแล้ว แต่การเขียนรายงาน และผลงานวิจัยเป็นอุปสรรค เพราะไม่มีรูปแบบและแนวทางที่แน่นอนชัดเจน จึงทำให้การวิจัยครั้งนี้ล่าช้ากว่ากำหนด

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. การใช้กระบวนการแนะแนวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา, 2540.
- กรรณิกา ศรีสัตย์รสนา. การศึกษาการปฏิบัติงานตามมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาของกรมสามัญศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง จังหวัดขอนแก่น, 2541.
- กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือวิทยากรฝึกอบรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม, 2529.
- กองประสานการปฏิบัติการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือแนวทางการดำเนินงานแก้ไขปัญหายาเสพติดของยาบ้า ด้านการแพทย์และสาธารณสุข, 2541.
- กองพล สารานุกรม. การศึกษาบทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดของยาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วิทยา นิพนธ์ปริญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540
- กัญญรัตน์ พรรณโส. ความคิดเห็นของผู้ติดต่อการบำบัดรักษา. กรณีศึกษาศูนย์บำบัดรักษา ยาเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2542.
- จิรพรรณ ไตรทิพย์จรัส. โครงสร้างของโรงเรียนกับการแพร่ระบาดของยาบ้า ศึกษากรณีโรงเรียนมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร), 2541.
- จิราภรณ์ สุมธิสานนท์. การรับรู้เกี่ยวกับยาเสพติดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9. วิทยานิพนธ์ปริญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- นางบุญเรียบ วัฒนธำรงค์ และคณะ. คู่มือดำเนินงานหลักสูตรการฟื้นฟูสมรรถภาพและส่งเสริมการดูแลตนเองแบบบูรณาการแก้ปัญหาผู้ป่วยเสพติดวัยรุ่น, 2541.
- นิภา เมธราชิชัย. การศึกษาสภาพการรู้จักและสภาพการใช้สารเสพติดในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการวิจัยศูนย์เวชศึกษาป้องกัน วิทยาลัยครูธนบุรี กรมฝึกหัดครู, 2527.
- ประดิษฐ์ ลำราญพัฒน์. การศึกษาดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญา การศึกษาศาสตร.

- ภาณุพงษ์ จิตะสมบัติ. **สิ่งเสพติด 2000**. สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะศึกษาศาสตร์. **การประชุมวิชาการเรื่อง “การปรับพฤติกรรมกลยุทธ์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”**, 2539.
- มาริส หะสะเมาะ. **ประสิทธิผลของการจัดโครงการป้องกันการเฝ้าและสารเสพติดสำหรับนักเรียนวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- ศรีศักดิ์ จามารมาน. **การวิจัยสภาพปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา และการประมาณค่าจำนวนนักเรียน/นักศึกษาที่เฝ้าและสารเสพติด (ศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่าง ในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย)**, 2542.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**, 2541. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานนายกรัฐมนตรี. **ปัญหายาเสพติดกับภาวะทางจิตเวช**, 2542.
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **รายงานสภาพปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น**, 2543.
- สำนักงานศึกษาธิการ จังหวัดขอนแก่น. **แนวคิดในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด**, 2541. สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือผู้บริหารทักษะชีวิตในโรงเรียน ทิศทางการพัฒนาคนด้านสุขภาพ**, 2541.
- ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ. **โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ ในกรณีศึกษา ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข**. 2544
- นางปราณีพร บุญเรือง. **ผลของกลุ่มปรับพฤติกรรมทางปัญญาทางสังคมวัยรุ่น ที่ติดยาต่อการป้องกันกลับไปเสพยา**, วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2542
- ทรงเกียรติ ปิยะกะ. **ADDICTION MEDICINE From Science to Treatment A PRACTICAL COURSE FOR HEALTH CARE PROFESSIONALS.**, มปท.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. **จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว**, 2540.
- นิตย์ ทศนิยม และคณะ. **มิติสุขภาพในมุมมองปราชญ์ชาวบ้านอีสาน สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข**. 2543
- James B. Bakalar; Lester Grinspoon. **Drug control in a free society**, 1984.

Public Health Service Alcohol. **Drug Abuse and Mental Health Administration National Institute on Drug Abuse**, 1986.

Vichai Poshyachina. **Indigeneous treatment for drug dependence in Thailand**, 1984.

US. Department of Health and Homan services Public Health Service. **Parent Training is Prevention**, 1991.